ORATOR
CICERONIS AD M. BRVTVM.

CORRIGENTE PAVLO MANV=
TIO, ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. L.

M. TVLLII CICERONIS AD MARCVM BRVTVM ORATOR.

V TRVM *difficilius aut maius eſſet, negare tibi ſæpius idẽ roganti, an effi= cere id quod rogares, diu multũq; Bru te dubitaui. nam & negare ei, quem unice diligerem, cuiq; me chariſſimũ eſſe ſentirem, præſertim & iuſta petenti, & præclara cupienti, durum admodum mihi uidebatur: & ſuſci= pere tantam rem, quantam non modo facultate conſe= qui difficile eſſet, ſed etiam cogitatione complecti, uix arbitrabar eſſe eius, qui uereretur reprehenſionem do= ctorum atque prudentiũ. quid enim eſt maius, quàm, cum tanta ſit inter oratores bonos diſſimilitudo, iudica re quæ ſit optima ſpecies, & quaſi figura dicendi? quod quoniam me ſæpius rogas, aggrediar, non tam perficiundi ſpe, quàm experiundi uoluntate. malo e= nim, cũ ſtudio tuo ſim obſecutus, deſiderari à te prudẽ= tiam meam, quàm, ſi id non fecerim, beneuolentiam. Quæris igitur, idq; iam ſæpius, quod eloquentiæ genus probem maxime, & quale mihi uideatur illud, cui ni= hil addi poſſit, quod ego ſummum & perfectiſſimum iudicem. In quo uereor, ne, ſi id quod uis effecero, eumq; oratorem, quem quæris, expreſſero, tardem ſtu= dia multorum, qui deſperatione debilitati, experiri id nolent, quod ſe aſſequi poſſe diffidant. ſed par eſt omneis omnia experiri, qui res magnas & magno= pere expetendas concupiuerunt. quòd ſi quem aut*

natura ſua, aut illa præſtantis ingenij uis forte deficiet, aut minus inſtructus erit magnarum artium diſciplinis, teneat tamen eum curſum, quem poterit. prima enim ſequentem, honeſtum eſt in ſecundis tertijsq; conſiſtere. Nam *in poetis, non* Homero *ſoli locus eſt, (ut de* Græcis *loquar) aut* Archilocho, *aut* Sophocli, *aut* Pindaro, *ſed horum uel ſecundis, uel etiam infra ſecundos.* Nec *uero* Ariſtotelem *in philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo* Platonis: *nec ipſe* Ariſtoteles *admirabili quadam ſcientia & copia cæterorum ſtudia reſtinxit.* Nec *ſolum ab optimis ſtudijs excellentes uiri deterriti non ſunt, ſed ne opifices quidem ſe artibus ſuis remouerunt, qui aut* Ialyſi, *quem* Rhodi *uidimus, non potuerunt, aut* Coæ Veneris *pulchritudinem imitari. nec ſimulacro* Iouis Olympij, *aut* Doryphori *ſtatua deterriti reliqui, minus experti ſunt quid efficere, aut quò progredi poſſent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in ſuo cuiuſque genere laus, ut cum ſumma miraremur, inferiora tamen probaremus.* In *oratoribus uero* Græcis *quiddã admirabile eſt quantum inter omneis unus excellat. attamen cum eſſet* Demoſthenes, *multi oratores magni & clari fuerunt, & antea fuerant, nec poſtea defecerunt. quare non eſt cur eorum, qui ſe ſtudio eloquentiæ dediderunt, ſpes infringatur, aut langueſcat induſtria. nam neque illud ipſum, quod eſt optimum, deſperandum eſt: & in præſentibus rebus magna ſunt ea, quæ ſunt optimis proxima.* Atque *ego in ſummo oratore fingendo talem informabo, qualis fortaſſe nemo fuit. non enim quæro quis fuerit, ſed quid ſit illud, quo nihil poſſit*

eſſe præſtantius, quod in perpetuitate dicendi non ſæpe, atque haud ſcio an unquam, in aliqua autem parte eluceat aliquando, idem apud alios denſius, apud alios fortaſſe rarius. Sed ego ſic ſtatuo, nihil eſſe in ullo genere tam pulchrum, quo non pulchrius id ſit, unde illud, ut ex ore aliquo quaſi imago, exprimatur, quod neque oculis, neque auribus, neque ullo ſenſu percipi poteſt, cogitatione tantum & mente complecti-mur. itaque & Phidiæ ſimulacris, quibus nihil in illo genere perfectius uidemus, & his picturis, quas nominaui, cogitare tamen poſſumus pulchriora. Nec uero ille artifex, cum faceret Iouis formam aut Mineruæ, contemplabatur aliquem, è quo ſimilitudinem duceret: ſed ipſius in mente inſidebat ſpecies pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in eaq́; defixus, ad illius ſimilitudinem artem & manum dirigebat. Vt igitur in formis & figuris eſt aliquid perfectum & excellens, cuius ad excogitatam ſpeciem imitando referuntur ea, quæ ſub oculos ipſa non cadunt: ſic perfectæ eloquétiæ ſpeciem animo uidemus, effigiem auribus quærimus. Has rerum formas appellat Ideas ille non intelligendi ſolum, ſed etiam dicendi grauiſſimus auctor & magiſter Plato: eaſq́; gigni negat, & ait ſemper eſſe, ac ratione & intelligentia contineri; cætera naſci, occidere, fluere, labi, nec diutius eſſe uno & eodem ſtatu. Quidquid eſt igitur, de quo ratione & uia diſputetur, id eſt ad ultimam ſui generis formam ſpeciemq́; redigendum. Ac uideo hanc primam ingreſſionem meam non ex oratoris diſputationibus ductam, ſed è media philoſophia repetitam, & eam quidem cum

antiquá, tum ſubobſcuram aut reprehenſionis aliquid, aut certe admirationis habituram. Nam aut mirabuntur quid hæc pertineant ad ea, quæ quærimus; quibus ſatisfaciet res ipſa cognita, ut non ſine cauſa alte repetita uideatur: aut reprehendent quòd inuſitatas uias indagemus, tritas relinquamus. Ego autem & me ſæpe noua uideri dicere intelligo, cum peruetera dicam, ſed inaudita pleriſque: & fateor me oratorem, ſi modo ſim, aut etiam quicunque ſim, non ex rhetorum officinis, ſed ex Academiæ ſpatijs extitiſſe. Illa enim ſunt curricula multiplicium uariorumq; ſermonum, in quibus Platonis primum impreſſa ſunt ueſtigia, ſed & huius & aliorum philoſophorum diſputationibus & exagitatus maxime orator eſt, & adiutus. Omnis enim ubertas, & quaſi ſylua dicendi ducta ab illis eſt, nec ſatis tamen inſtructa ad forenſes cauſas, quas, ut illi ipſi dicere ſolebant, agreſtioribus muſis reliquerunt. Sic eloquentia hæc forenſis, ſpreta à philoſophis & repudiata, multis quidem illa adiumentis magniſq; caruit, ſed tamen ornata uerbis, atque ſententijs iactationem habuit in populo, nec paucorum iudicium reprehenſionemq; pertimuit. Ita & doctis eloquentia popularis, & diſertis elegans doctrina defuit. Poſitum ſit igitur in primis, quod poſt magis intelligetur; ſine philoſophia non poſſe effici quem quærimus eloquentem. Non ut in ea tamen omnia ſint, ſed ut ſic adiuuet, ut palæſtra hiſtrionem: parua enim magnis ſæpe rectiſſime conferuntur. nam nec latius, nec copioſius de magnis uarijsq; rebus ſine philoſophia poteſt quiſquam dicere. Si quidem etiam in Phædro

Platonis hoc Periclem præſtitiſſe cæteris dicit oratoribus Socrates, quòd is Anaxagoræ phyſici fuerit auditor: à quo cenſet eum, cum alia præclara quædam & magnifica didiciſſet, uberem & fœcundum fuiſſe, gnarumq́; quod eſt eloquentiæ maximum, quibus orationis modis quæque animorum partes pellerentur. quod idem de Demoſthene exiſtimari poteſt, cuius ex epiſtolis intelligi licet quàm frequens fuerit Platonis auditor. Nec uero ſine philoſophorum diſciplina genus & ſpeciem cuiuſque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes poſſumus; nec iudicare, quæ uera, quæ falſa ſint; neque cernere conſequentia, repugnantia uidere, ambigua diſtinguere. Quid dicam de natura rerum, cuius cognitio magnam orationis ſuppeditat copiam, de uita, de officijs, de uirtute, de moribus, ſine multa earum ipſarum rerum diſciplina aut dici, aut intelligi poſſe? Ad has tot, tantasq́; res adhibenda ſunt ornamenta innumerabilia, quæ ſola tum quidem tradebantur ab ijs, qui dicendi numerabantur magiſtri. Quo fit, ut ueram illam & abſolutam eloquentiam nemo conſequatur, quòd alia intelligendi, alia dicendi diſciplina eſt: & ab alijs rerum, ab alijs uerborum doctrina quæritur: Itaque M. Antonius, cui uel primas eloquentiæ patrum noſtrorum tribuebat ætas, uir natura peracutus & prudens, in eo libro, quem unum reliquit, diſertos ait ſe uidiſſe multos, eloquentem omnino neminem. Inſidebat uidelicet in eius mente ſpecies eloquentiæ, quam cernebat animo, re ipſa non uidebat. uir autem acerrimo ingenio (ſic enim fuit) multa & in

ſe, & in alijs deſiderans neminem planè, qui rectè ap= pellari eloquens poſſet, uidebat. Quòd ſi ille nec ſe, nec L. Craſſum eloquentem putauit, habuit profectò comprehenſam animo quandam formam eloquentiæ: cui quoniam nihil deerat, eos, quibus aliquid, aut plura deerant, in eam formam non poterat include= re. Inueſtigemus hunc igitur Brute, ſi poſſumus, quem nunquam uidit Antonius, aut qui omnino nullus un= quam fuit: quem ſi imitari atque exprimere non poſ= ſumus, quod idem ille uix deo conceſſum eſſe dicebat; at, qualis eſſe debeat, poterimus fortaſſe dicere. Tria ſunt omnino genera dicendi, quibus in ſingulis qui= dam floruerunt: peræque autem, id quod uolumus, perpauci in omnibus. Nam & grandiloqui, ut ita di= cam, fuerunt cum ampla & ſententiarum grauitate, & maieſtate uerborum, uehementes, uarij, copioſi, graues, ad permouendos & conuertendos animos in= ſtructi & parati; quod ipſum alij aſpera, triſti, hor= rida oratione, neque perfecta, neque concluſa; alij le= ui, & inſtructa, & terminata: & contra tenues, acu= ti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora fa= cientes, ſubtili quadam & preſſa oratione limati. In eodemq; genere alij callidi, ſed impoliti, & conſulto rudium ſimiles, & imperitorum: alij in eadem ieiu= nitate concinniores, id eſt faceti, florentes etiam, & leuiter ornati. Eſt autem quidam interiectus inter hos medius, & quaſi temperatus, nec acumine poſterio= rum, nec fulmine utens ſuperiorum, uicinus amborum, in neutro excellens, utriuſque particeps, uel utriuſque, ſi uerum quærimus, potius expers. iſque uno teno=

re, ut aiunt, in dicendo ſluit, nihil afferens præter facilitatem & æquabilitatem : aut addit aliquos ut in corona toros, omnemq́; orationem ornamentis modicis uerborum ſententiarumq́; diſtinguit. Horum *ſingulorum generum quicunque uim ſingulis conſecuti ſunt, magnum in oratoribus nomen habuerunt. ſed quærendum eſt, ſatis ne id, quod uolumus, effecerint.* Videmus *enim fuiſſe quoſdam, qui ijdem ornate ac grauiter, ijdem uerſute & ſubtiliter dicerent.* Atque *utinam in* Latinis *talis oratoris ſimulacrum reperire poſſemus: eſſet egregium non quærere externa, domeſticis eſſe contentos.* Sed *ego idem, qui in illo ſermone noſtro, qui eſt expoſitus in* Bruto, *multum triibuerim* Latinis, *uel ut hortater alios, uel quòd amarem meos, recordor longe omnibus unum anteferre* Demoſthenem, *qui uim accommodarit ad eam quam ſentiam eloquentiam, non ad eam quem in aliquo ipſe cognouerim.* Hoc *nec grauior extitit quiſquam, nec callidior, nec temperatior.* Itaque *nobis monendi ſunt ij, quorum ſermo imperitus increbuit, qui aut dici ſe deſiderant* Atticos, *aut ipſi* Attice *uolunt dicere, ut mirentur hunc maxime, quo* Athenas *quidẽ ipſas magis credo fuiſſe* Atticas. *quid enim ſit* Atticum, *diſcant : eloquentiamq́; ipſius uiribus, non imbecillitate ſua metiantur. nunc enim tantum quiſque laudat, quantum ſe poſſe ſperat imitari. ſed tamen eos ſtudio optimo, iudicio minus firmo præditos, docere quæ ſit propria laus* Atticorum, *non alienum puto.* Semper *oratorum eloquentiæ moderatrix fuit auditorum prudentia. omnes enim, qui probari uolunt, uoluntatem eorum, qui audiunt,*

intuentur, ad eamq́; & ad eorum arbitrium & nutum totos ſe fingunt & accommodant. Itaque *Caria & Phrygia & Myſia, quòd minime politæ, minimeq́; elegantes ſunt, aſciuerunt aptum ſuis auribus opimum quoddam, & tanquam adipatæ dictionis genus: quod eorum uicini, non ita lato interiecto mari, Rhodij nunquam probauerunt, Græci autem multo minus, Athenienſes uero funditus repudiauerunt: quorum ſemper fuit prudens ſincerumq́; iudicium, nihil ut poſſent niſi incorruptum audire & elegans. eorum religioni cum ſeruiret orator, nullum uerbum inſolens, nullum odioſum ponere audebat.* Itaque *hic, quem præſtitiſſe diximus cæteris, in illa pro Cteſiphonte oratione longe optima, ſummiſſius à primo: deinde, dum de legibus diſputat, preſſius: poſt, ſenſim incedens, iudices ut uidit ardentes, in reliquis exultauit audacius.* Ac *tamen in hoc ipſo diligenter examinante uerborum omnium pondera, reprehendit Aeſchines quædam, & exagitat: illudensq́;, dura, odioſa, intolerabilia eſſe dicit.* Quinetiam *quærit ab ipſo, cum quidem eum belluam appellet, utrum illa uerba, an portenta ſint: ut Aeſchini ne Demoſthenes quidem uideatur Attice dicere.* Facile *eſt enim uerbum aliquod ardens (ut ita dicam) notare, idq́; reſtinctis iam animorum incendijs irridere.* Itaque *ſe purgans iocatur Demoſthenes, negat in eo poſitas eſſe fortunas Græciæ, in hoc in eum, huc, an illuc manum porrexerit.* Quonam *igitur modo audiretur Myſus, aut Phryx Athenis, cum etiam Demoſthenes exagitetur ut putidus?* Cum *uero inclinata, ululantiq́; uoce, more Aſiatico, canere*

cœpiſſet, quis eum ferret? aut quis potius non iuberet auferri? Ad Atticorum *igitur aures teretes & religioſas qui ſe accommodant, ij ſunt exiſtimandi* Attice *dicere. Quorum genera plura ſunt: hi, unum modo quale ſit, ſuſpicantur.* Putant *enim, qui horride inculteq; dicat, modo id eleganter enucleateq; faciat, eum ſolum* Attice *dicere.* Errant, *quòd ſolum: quòd* Attice, *non falluntur. Iſtorum enim iudicio, ſi ſolum illud eſt* Atticum, *ne* Pericles *quidem dixit* Attice, *cui primæ ſine controuerſia deferebantur. Qui ſi tenui genere uteretur, nunquam ab Ariſtophane poeta fulgurare, tonare, permiſcere* Græciam *dictus eſſet.* Dicat *igitur* Attice *uetuſtiſſimus ille ſcriptor ac politiſſimus* Lyſias; *(quis enim id poſſit negare) dum intelligamus, hoc eſſe* Atticum *in* Lyſia, *non quòd tenuis ſit atque inornatus, ſed quòd nihil habeat inſolens aut ineptum.* Ornate *uero & grauiter & copioſe dicere, aut* Atticorum *ſit, aut ne ſit* Aeſchines, *ne'ue* Demoſthenes Atticus. Ecce *autem aliqui ſe* Thucydidios *eſſe profitentur, nouum quoddam imperitorum, & inauditum genus.* Nam *qui* Lyſiam *ſequuntur, cauſidicum quendam ſequuntur, non illum quidem amplum atque grandem, ſubtilem & elegantem tamen, & qui in forenſibus cauſis poſſit præclare conſiſtere.* Thucydides *autem res geſtas & bella narrat & prælia, grauiter ſanè & probe, ſed nihil ab eo transferri poteſt ad forenſem uſum & publicum.* Ipſæ *illæ conciones ita multas habent obſcuras abditasq; ſententias, uix ut intelligantur: quod eſt in oratione ciuili uitium uel maximum. Quæ eſt autem in hominibus tanta peruerſitas,*

ut, inuentis frugibus, glande ueſcantur? An uictus hominum, Athenienſium *beneficio excoli potuit, oratio non potuit?* Quis *porrò unquam* Græcorum *rhetorum à* Thucydide *quidquam duxit?* At *laudatus eſt ab omnibus. fateor: ſed ita, ut rerum explicator prudens, ſeuerus, grauis; non ut in iudicijs uerſaret cauſas, ſed ut in hiſtorijs bella narraret. itaque nunquam eſt numeratus orator.* Nec *uero, ſi hiſtoriam non ſcripſiſſet, nomen eius extaret, cum præſertim fuiſſet honoratus & nobilis.* Huius *tamen nemo neque uerborum, neque ſententiarum grauitatem imitatur: ſed cùm mutila quædam & hiantia locuti ſunt, quæ uel ſine magiſtro facere potuerunt, germanos ſe putant eſſe* Thucydidas. Nactus *ſum etiam qui* Xenophontis *ſimilem eſſe ſe cuperet: cuius ſermo eſt ille quidem melle dulcior, ſed à forenſi ſtrepitu remotiſſimus.* Referamus *nos igitur ad quem uolumus inchoandum, & eadem eloquentia informandum, quam in nullo cognouit* Antonius.

MAGNVM *opus omnino & arduum* Brute *conamur, ſed nihil difficile amanti puto. amo autem, & ſemper amaui ingenium, ſtudia, mores tuos. incendor porrò quotidié magis, non deſiderio ſolum, quo quidem conficior, congreſſus noſtros, conſuetudinem uictus, doctiſſimos ſermones requirens tuos, ſed etiam admirabili fama uirtutum incredibilium, quæ ſpecie diſpares, prudentia coniunguntur. quid enim tam diſtans, quàm à ſeueritate comitas? quis tamen unquam te aut ſanctior eſt habitus, aut dulcior? quid tam difficile, quàm in plurimorum con=*

trouerſijs dijudicandis ab omnibus diligi? conſequeris tamen, ut eos ipſos, quos contra ſtatuas, æquos, placatoſq; dimittas. itaque efficis, ut cum gratiæ cauſa nihil facias, omnia tamen ſint grata quæ facis. ergo omnibus terris una Gallia communi non ardet incendio: in qua frueris ipſe te, cum in Italiæ luce cognoſceris, uerſariſq; in optimorum ciuium uel flore, uel robore. Iam quantum illud eſt, quòd in maximis occupationibus nunquam intermittis ſtudia doctrinæ, ſemper aut ipſe ſcribis aliquid, aut me uocas ad ſcribendum? Itaque hoc ſum aggreſſus ſtatim Catone abſoluto: quem ipſum nũquam attigiſſem, tempora timens inimica uirtuti, niſi tibi hortanti, & illius memoriam mihi charã excitanti, non parere nefas eſſe duxiſſem. ſed teſtificor, me à te rogatum, & recuſantem hæc ſcribere eſſe auſum. uolo enim mihi tecum commune eſſe crimen: ut ſi ſuſtinere tantam quæſtionem non potuero, iniuſtis oneris impoſiti tua culpa ſit, mea recepti. in quo tamen iudicij noſtri errorem laus tibi dati muneris compenſabit. Sed in omni re difficillimum eſt formam, quod χαρακτὴρ Græce dicitur, exponere optimi: quòd aliud alijs uidetur optimum. Ennio delector, ait quiſpiam: ꝙ non diſcedit à communi more uerborum. Pacuuio, inquit alius: omnes apud hunc ornati elaboratiq; ſunt uerſus, multa apud alterum negligentius. Fac alium Accio: uaria enim ſunt iudicia, ut in Græcis: nec facilis explicatio quæ forma maxime excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita, & opaca: contra alios nitida, læta, colluſtrata delectant. Quid eſt, quo præſcriptum aliquod, aut formulam exprimas,

cum in ſuo quodque genere præſtet, & genera plura ſint? Hac ego religione non ſum ab hoc conatu repulſus: exiſtimauiq; in omnibus rebus eſſe aliquid optimū etiam ſi lateret: idq; ab eo poſſe, qui eius rei gnarus eſſet, iudicari. Sed quoniam plura ſunt orationum genera, eaq; diuerſa, neque in unam formā cadunt omnia, laudationum, ſcriptionum, & hiſtoriarum, & talium ſuaſionum, qualem Iſocrates fecit Panegyricū, multiq; alij qui ſunt nominati Sophiſtæ, reliquarumq; rerum formā, quæ abſunt ab forenſi contentione, eiusq; totius generis quod Græce ἐπιδεικτικὸν nominatur, quod quaſi ad inſpiciendum, delectationis cauſa comparatum eſt: non complectar hoc tempore: non quo negligenda ſit: eſt enim illa quaſi nutrix eius oratoris, quem informare uolumus, & de quo molimur aliquid exquiſitius dicere. Ab hac & uerborum copia alitur, & eorum conſtructio, & numerus liberiore quadam fruitur licentia. Datur etiam uenia concinnitati ſententiarum, & arguti, certiq; & circunſcripti uerborum ambitus conceduntur: de induſtriaq;, non ex inſidijs, ſed aperte ac palàm elaboratur, ut uerba uerbis quaſi demenſa & paria reſpondeant, ut crebro conferantur pugnantia, comparenturq; contraria: & ut pariter extrema terminentur, eundemq; referant in cadendo ſonum: quæ in ueritate cauſarum & rarius multo facimus, & certe occultius. In Panathenaico autem Iſocrates ea ſtudioſe conſectatum fatetur. non enim ad iudiciorum certamen, ſed ad uoluptatem aurium ſcripſerat. Hæc tractaſſe Thraſymachum Chalcedonium primum, & Leontinum ferunt Gorgiam,

Theodorum inde Byzantium, multosq; alios, quos λογοδαιδάλους appellat in Phædro Socrates: quorum ſatis arguta multa, ſed ut modo primumq; naſcentia, minuta, & uerſiculorum ſimilia quædam, nimiumq; depicta. Quo magis ſunt Herodotus, Thucydidesq; mirabiles: quorum ætas cum in eorum tempora, quos nominaui, incidiſſet, longiſſime tamen ipſi à talibus delicijs, uel potius ineptijs abfuerunt. alter enim ſine ullis ſalebris quaſi ſedatus amnis fluit: alter incitatior fertur, & de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicum: primiſq; ab his (ut ait Theophraſtus) hiſtoria commota eſt, ut auderet uberius quàm ſuperiores, & ornatius dicere. Horum ætati ſucceſſit Iſocrates, qui præter cæteros eiuſdem generis laudatur ſemper à nobis, nonnunquam Brute leuiter & erudite repugnante te: ſed credas mihi fortaſſe, ſi, quid in eo laudem, cognoueris. nā cum conciſus ei Traſymachus minutis numeris uideretur, & Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadam uerba iunxiſſe; Thucydides autem præfractior, nec ſatis (ut ita dicam) rotundus: primus inſtituit dilatare uerbis, & mollioribus numeris explere ſententias. In quo cum doceret eos, qui partim in dicendo, partim in ſcribendo principes extiterunt, domus eius officina habita eloquentiæ eſt. Itaque ut ego, cum à noſtro Catone laudabar, uel reprehendi me à cæteris facile patiebar: ſic Iſocrates uidetur teſtimonio Platonis aliorum iudicia debere contemnere. Eſt enim (ut ſcis) quaſi in extrema pagina Phædri his ipſis uerbis
« *loquens Socrates: Adoleſcens etiam nunc ò Phædre*
« *Iſocrates eſt: ſed quid de illo augurer, lubet dicere.*

Quid tandem, inquit ille? Maiore mihi ingenio uidetur eſſe, quã ut cum orationibus Lyſiæ comparetur: præterea ad uirtutem maior indoles: ut minime mirum futurum ſit, ſi, cum ætate proceſſerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc ſtudet, tantum, quantum pueris, reliquis præſtet omnibus, qui unquam orationes attigerunt: aut, ſi contentus his non fuerit, diuino aliquo animi motu maiora concupiſcat. ineſt enim natura philoſophia in huius uiri mente quædam. Hæc de adoleſcente Socrates auguratur. At ea de ſeniore ſcribit Plato, & ſcribit æqualis, & quidem exagitator omnium rhetorum hunc miratur unum. me autem, qui Iſocratem non diligunt, unà cum Socrate & cum Platone errare patiantur. Dulce igitur orationis genus, & ſolutum, & effluens, ſententijs argutum, uerbis ſonans eſt in illo epidictico genere: quod diximus proprium Sophiſtarum, pompæ quàm pugnæ aptius, gymnaſijs & palæſtræ dicatum, ſpretum & pulſum foro. ſed quòd educata huius nutrimentis eloquentia, ipſa ſe poſtea colorat & roborat; non alienum fuit, de oratoris quaſi incunabulis dicere. uerum hæc ludorum atque pompæ: nos autem iam in aciem dimicationemq; ueniamus. Quoniam tria uidenda ſunt oratori, quid dicat, & quo quidque loco, & quo modo: dicendum omnino eſt, quid ſit optimum in ſingulis, ſed aliquanto ſecus, atque in tradenda arte dici ſolet. nulla præcepta ponemus, (neq; enim id ſuſcepimus) ſed excellentis eloquentiæ ſpeciem & formam adumbrabimus: nec, quibus rebus ea paretur, exponemus, ſed qualis nobis eſſe uideatur. Ac duo breuiter prima: ſunt enim nõ tam inſignia

ſignia ad maximam laudem, quàm neceſſaria, & tamen cum multis penè communia. nam & inuenire & iudicare quid dicas, magna illa quidem ſunt, & tanquam animi inſtar in corpore, ſed propria magis prudentiæ, quàm eloquentiæ: quæ tamen in cauſa eſt uacua prudentia? nouerit igitur hic quidem orator, quem ſummum eſſe uolumus, argumētorum & rationum locos. Nam quoniam quidquid eſt quod in controuerſia aut in contentione uerſetur, in eo aut ſit ne, aut quid ſit, aut quale ſit, quæritur. ſit'ne? ſignis. quid ſit? definitionibus. quale ſit? recti prauíq; partibus: quibus ut uti poſſit orator, non ille uulgaris, ſed hic excellens, à proprijs perſonis & temporibus ſemper, ſi poteſt, auocat controuerſiã. Latius enim de genere, quàm de parte diſceptare licet: ut quod in uniuerſo ſit probatum, id in parte ſit probari neceſſe. Hæc igitur quæſtio a proprijs perſonis & temporibus ad uniuerſi generis orationem traducta appellatur Theſis. In hac Ariſtoteles adoleſcentes, non ad philoſophorum morem tenuiter diſſerendi, ſed ad copiam rhetorum in utranque partem, ut ornatius & uberius dici poſſit, exercuit. Idemq; locos (ſic enim appellat) quaſi argumentorum notas tradidit, unde omnis in utranque partem traheretur oratio. Facile igitur hic noſter (non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulã de foro, ſed doctiſſimum & perfectiſſimum quærimus) quoniam loci certi traduntur, percurret omneis, utetur aptis generatim, diſcet ex quo emanant etiam qui communes appellantur loci. Nec uero utetur imprudenter hac copia, ſed omnia expendet, & ſeliget. Non enim ſemper, nec

in omnibus cauſis, ex iiſdem eadem argumentorum momenta ſunt. Iudicium igitur adhibebit: nec inueniet ſolum quid dicat, ſed etiam expendet. nihil enim eſt feracius ingeniis, iis præſertim, quæ diſciplinis exculta ſunt. Sed ut ſegetes fœcundæ & uberes, non ſolum fruges, uerum herbas etiam effundunt inimiciſſimas frugibus: ſic interdum ex illis locis aut leuia quædam, aut cauſis aliena, aut non utilia gignuntur: quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Quonam modo ille in bonis hærebit et habitabit ſuis? aut molliet dura; aut occultabit, quæ dilui non poterunt, atque omnino opprimet, ſi licebit; aut abducet animos; aut aliud afferet, quod oppoſitum probabilius ſit, quā illud, quod obſtabit? Iam uero ea, quæ inuenerit, qua diligentia collocabit? quoniam id ſecundum erat de tribus. Veſtibula nimirum honeſta, aditusq; ad cauſam faciet illuſtres: cumq; animos prima aggreſſione occupauerit, infirmabit excludetq; contraria, de firmiſſimis alia prima ponet, alia poſtrema, inculcabitq; leuiora. Atque in primis duabus dicendi partibus qualis eſſet, ſummatim breuiterq; deſcripſimus. Sed ut ante dictum eſt, in his partibus (etſi graues atque magnæ ſunt) minus et artis eſt et laboris. Cum autem quid et quo loco dicat, inuenerit, illud eſt longe maximum, uidere quonam modo. Scitum eſt enim quod Carneades noſter dicere ſolebat, Clitomachum eadem dicere, Carneadem autem eodem etiam modo dicere. Quod ſi in philoſophia tantum intereſt quemadmodū dicas, ubi res ſpectatur, non uerba penduntur: quid tandem in cauſis exiſtimandum eſt, quibus totis mo=

deratur oratio? Quod quidem ego Brute ex tuis literis ſentiebam, non te id ſcitari, qualem ego in inueniendo & in collocando ſummum eſſe oratorem uellem: ſed id mihi quærere uidebare, quod genus ipſius orationis optimum iudicarem. Rem difficilem (dij immortales) atque omnium difficillimam. Nam cum eſt oratio mollis & tenera, & ita flexibilis, ut ſequatur quocunque torqueas: tum & naturæ uariæ & uoluntates, multum inter ſe diſtantia effecerunt genera dicendi. Flumen alijs uerborum, uolubilitaſq; cordi eſt, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam. Diſtincta alios, & interpuncta, interualla, moræ, reſpirationeſq; delectant. Quid poteſt eſſe tam diuerſum? tamen eſt in utroque aliquid excellens. Elaborant alij lenitate & æquabilitate, & puro quaſi quodã & candido genere dicendi. Ecce aliqui duritatem & ſeueritatem quandam uerbis, & orationis quaſi mœſtitiam ſequuntur: quodq; paulo ante diuiſimus, ut alij graues, alij tenues, alij temperati uellent uideri, quot orationum genera eſſe diximus, totidem oratorum reperiuntur. Et quoniam cœpi iam cumulatius hoc munus augere, quã à te poſtulatum eſt, (tibi enim tantum de orationis genere quærenti, reſpondi etiam breuiter de inueniendo & collocando) ne nunc quidem ſolum de orationis modo dicam, ſed etiam de actionis: ita prætermiſſa pars nulla erit: quandoquidẽ de memoria nihil eſt hoc loco dicendum, quæ cõmunis eſt multarum artium. Quo modo autẽ dicatur, id eſt in duobus, in agendo et in eloquẽdo. Eſt etiam actio quaſi corporis quædã eloquẽtia, cum cõſtet è uoce atq; motu.

Vocis mutationes totidem ſunt, quot animorũ, qui maxime uoce commouentur. Itaque ille perfectus, quem iandudùm noſtra indicat oratio, utcunque ſe affectum uideri, & animum audientis moueri uolet, ita certum uocis admouebit ſonum: de quo plura dicerem, ſi hoc præcipiendi tempus eſſet, aut ſi tu hoc quæreres. dicerem etiam de geſtu, cum quo iunctus eſt uultus. quibus omnibus, dici uix poteſt, quantum interſit quemadmodum utatur orator. Nam & infantes, actionis dignitate, eloquentiæ ſæpe fructum tulerunt: & diſerti deformitate agendi multi infantes putati ſunt. ut iã non ſine cauſa Demoſthenes tribuerit & primas & ſecundas, & tertias actioni. Si enim eloquentia nulla ſine hac, hæc autem ſine eloquentia tanta eſt; certe plurimum in dicendo poteſt. Volet igitur ille, qui eloquentiæ principatum petet, & contenta uoce atrociter dicere, & ſummiſſa leniter, & inclinata uideri grauis, & inflexa miſerabilis. Mira eſt enim quædam natura uocis, cuius quidem è tribus omnino ſonis, inflexo, acuto, graui; tanta ſit, & tam ſuauis uarietas perfecta in cantibus. Eſt autem in dicendo etiam quidam cantus obſcurior, non hic è Phrygia & Caria rhetorum epilogis penè canticum, ſed ille, quem ſignificat Demoſthenes & Aeſchines, cum alter alteri obijcit uocis flexiones. dicit plura etiam Demoſthenes, illumq́; ſæpe dicit uoce dulci & clara fuiſſe.] In quo illud etiam notandum mihi uidetur ad ſtudium perſequendæ ſuauitatis in uocibus. ipſa enim natura quaſi modularetur hominum orationem, in omni uerbo poſuit acutam uocem, nec una plus, nec à poſtrema ſyllaba citra tertiã,

quo magis naturam ducem ad aurium uoluptatem ſequatur induſtria. Ac *uocis quidem bonitas optanda eſt: non eſt enim in nobis, ſed tractatio atque uſus in nobis.* Ergo *ille princeps uariabit & mutabit, omnes ſonorum tum intendens, tum remittens perſequetur gradus: idemq́; motu ſic utetur, nihil ut ſuperſit in geſtu.* Status *erectus & celſus, rarus inceſſus, nec ita longus, excurſio moderata eaq́; rara, nulla mollitia ceruicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens, trunco magis toto ſe ipſe moderans, & uirili laterum flexione, brachij proiectione in contentionibus, contractione in remiſſis.* Vultus *uero, qui ſecundum uocem plurimum poteſt, quantam affert tum dignitatem, tum uenuſtatem? in quo cum effeceris ne quid ineptum aut uultuoſum ſit, tum oculorum eſt quædam magna moderatio.* Nam *ut imago eſt animi uultus, ſic indices oculi: quorum & hilaritatis & uiciſſim triſtitiæ modum res ipſæ, de quibus agetur, temperabunt.* Sed *iam illius perfecti oratoris, & ſummæ eloquentiæ ſpecies exprimenda eſt, quem hoc uno excellere, id eſt oratione, cætera in eo latere, indicat nomen ipſum.* Non *enim inuentor aut compoſitor, aut actor hæc complexus eſt omnia, ſed & Græce ab eloquendo* ῥήτωρ, & Latine *eloquens dictus eſt. Cæterarum enim rerum, quæ ſunt in oratore, partem aliquam ſibi quiſque uendicat: dicendi autem, id eſt eloquendi maxima uis ſoli huic conceditur.* Quanquam *enim & philoſophi quidam ornate locuti ſunt (ſi quidem &* Theophraſtus *diuinitate loquendi nomen inuenit, &* Ariſtoteles Iſocratem *ipſum laceſſiuit, &* Xenophontis *uoce Muſas quaſi lo=*

cutas ferunt: & longe omnium, quicunque ſcripſe= ★ runt aut locuti ſunt, extitit & grauitate princeps Pla= to) tamen horum oratio neque neruos, neque aculeos oratorios ac forenſes habet. Loquuntur cum doctis, quorum ſedare animos malunt, quàm incitare. ſed de rebus placatis, ac minime turbulentis docendi cauſa, non capiendi loquuntur: ut in eo ipſo, quòd delectatio nem aliquam dicẽdo aucupentur, plus nonnullis, quàm neceſſe ſit, facere uideantur. Ergo ab hoc genere non difficile eſt hanc eloquentiam, de qua nunc agitur, ſecernere. mollis eſt enim oratio philoſophorum & um= bratilis, nec ſententijs, nec uerbis inſtructa populari= bus, nec uincta numeris, ſed ſoluta liberius: nihil ira= tum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil miſera= bile, nihil aſtutum: caſta, uerecunda, uirgo incor= rupta quodammodo: itaque ſermo potius, quàm ora= tio dicitur. quanquam enim omnis locutio oratio eſt, tamen unius oratoris locutio hoc proprio ſignata nomi ne eſt. Sophiſtarum, de quibus ſupra dixi, magis di= ſtinguenda ſimilitudo uidetur, qui omnes eoſdem uo= lunt flores, quos adhibet orator in cauſis, perſequi. ſed hoc differunt, quòd cum ſit his propoſitum non pertur= bare animos, ſed placare potius; nec tam perſuadere, quàm delectare: & apertius id faciunt, quàm nos, & crebrius: concinnas magis ſententias exquirunt: quàm probabiles, à re ſæpe diſcedunt, intexunt fa= bulas, uerba apertius transferunt, eaq; ita diſponunt, ut pictores uarietatem colorum, paria paribus refe= runt, aduerſa contrarijs, ſæpiſſimeq; ſimiliter extre= ma definiunt. Huic generi hiſtoria finitima eſt, in qua

& narratur ornate, & regio ſæpe, aut pugna deſcribitur: interponuntur etiam conciones & hortationes: ſed in his tracta quædam, & fluens expetitur, non hæc contorta & acris oratio. Ab his non multo ſecus, quàm à poetis, hæc eloquentia, quam quærimus, ſeuocanda eſt. Nam etiam poetæ quæſtionem attulerunt, quidnam eſſet illud, quo ipſi differrent ab oratoribus: numero maxime uidebantur antea & uerſu, nunc apud oratores iam ipſe numerus increbuit. Quicquid eſt enim, quod ſub aurium menſuram aliquam cadit, etiã ſi abeſt à uerſu (nam id quidem orationis eſt uitium) numerus uocatur, qui Græce ῥυθμὸς dicitur. Itaque uideo uiſum eſſe nonnullis, Platonis & Democriti locutionem, etſi abſit à uerſu, tamen, quòd incitatius feratur, & clariſſimis uerborum luminibus utatur, potius poema putandum, quàm comicorum poetarum: apud quos, niſi quòd uerſiculi ſunt, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis. nec tamen id eſt poetæ maximum, etſi eſt eo laudabilior, quòd uirtutes oratoris perſequitur, cum uerſu ſit aſtrictior. Ego autem, etiam ſi quorundam grandis & ornata uox eſt poetarum, tamen in ea cum licentiam ſtatuo maiorem eſſe, quàm in nobis faciendorum iungendorumq; uerborum, tum etiam nonnullorum uoluptati uocibus magis, quàm rebus inſeruiunt. Nec uero, ſi quid eſt unum inter eos ſimile, (id autem eſt iudicium electioq; uerborum) propterea cæterarum rerum diſſimilitudo intelligi non poteſt: ſed id nec dubium eſt, & ſiquid habet quæſtionis, hoc tamen ipſum ad id, quod propoſitum eſt, non eſt neceſſarium. Seiunctus igitur orator à philoſophorũ

eloquentia à ſophiſtarum, ab hiſtoricorum, à poetarum, explicandus eſt nobis qualis futurus ſit. Erit igitur *eloquens (hunc enim auctore* Antonio *quærimus) is, qui in foro cauſiſq; ciuilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, ut flectat. probare neceſſitatis eſt, delectare ſuauitatis, flectere uictoriæ. nam id unum ex omnibus ad obtinendas cauſas poteſt plurimum.* Sed *quot officia oratoris, tot ſunt genera dicendi, ſubtile in probando, modicum in delectando, uehemens in flectendo; in quo uno uis omnis oratoris eſt.* Magni *igitur iudicij, ſummæ etiam facultatis eſſe debebit moderator ille, & quaſi temperator huius tripertitæ uarietatis. nam & iudicabit quid cuique opus ſit: & poterit, quocunque modo poſtulabit cauſa, dicere.* Sed *eſt eloquentiæ, ſicut reliquarum rerum, fundamentum ſapientia. ut enim in uita, ſic in oratione nihil eſt difficilius, quàm quid deceat uidere.* πρέπον *appellant hoc* Græci, *nos dicamus ſanè decorum. de quo præclare, & multa præcipiuntur, & res eſt cognitione digniſſima.* Huius *ignoratione non modo in uita, ſed ſæpiſſime & in poematis & in oratione peccatur.* Eſt *autem quid deceat oratori uidendum, non in ſententijs ſolum, ſed etiam in uerbis.* Non *enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec uero locus, aut tēpus, aut auditor omnis eodem aut uerborum genere tractandus eſt, aut ſententiarum: ſemperq; in omni parte orationis, ut uitæ, quid deceat eſt conſiderandum: quod & in re, de qua agitur, poſitum eſt, & in perſonis, & eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt.* Itaque *hunc locum longe & late patentem philoſophi.*

ſolent in officijs tractare, non cum de recto ipſo diſputant; nam id quidem unum eſt; grammatici in poetis, eloquentes in omni & genere & parte cauſarum. quàm enim indecorum eſt, de ſtillicidijs cum apud unũ iudicem dicas, ampliſſimis uerbis, & locis uti communibus, de maieſtate populi R. ſummiſſe & ſubtiliter? Hic genere toto: at perſona alij peccant, aut ſua, aut iudicum, aut etiam aduerſariorum: nec re ſolum, ſed ſæpe uerbo: & ſi ſine re nulla uis uerbi eſt, tamen eadem res ſæpe aut probatur, aut reijcitur, alio atque alio elata uerbo. In omnibusq́; rebus uidendum eſt quatenus: etſi enim ſuus cuique modus eſt, tamen magis offendit nimium, quàm parum. In quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non ſentirent quid eſſet ſatis. Magnus eſt locus hic Brute, quod te nõ fugit, & magnum uolumen aliud deſiderat: ſed ad id, quod agitur, illud ſatis: cum hoc decere, quod ſemper uſurpamus in omnibus dictis & factis, minimis & maximis, cum hoc, inquam, decere dicimus, illud non decere, & id uſquequaque quantum ſit, appareat, in alioq́; ponatur, aliudq́; totum ſit, utrũ decere, an oportere dicas. Oportere enim, perfectionem declarat officij, quo & ſemper utendum eſt, & omnibus. decere, quaſi aptum eſſe, conſentaneumq́; tempori & perſonæ: quod cum in factis ſæpiſſime, tum in dictis ualet, in uultu denique & geſtu & inceſſu, contraq́; itẽ dedecere. Quod ſi poeta fugit ut maximum uitium, qui peccat etiam, cũ probam orationem affingit improbo, ſtulto'ue ſapientis; ſi denique pictor ille uidit, cũ immolanda Iphigenia triſtis Chalcas eſſet, mœſtior Vlyſſes, mœreret Mene-

laus, obuoluendum caput Agamemnonis eſſe, quoniam ſummum illum luctum penicillo non poſſet imitari. ſi denique hiſtrio quid deceat quærit, quid faciendum oratori putemus? Sed cum hoc tantum ſit, quid in cauſis, earumq́; quaſi membris faciat, orator uiderit. Illud quidem perſpicuum eſt, non modo partes orationis, ſed etiam cauſas totas, alias alia forma dicendi eſſe tractandas. Sequitur, ut cuiuſque generis nota quæratur & formula, magnum opus & arduum (ut ſæpe iam diximus) ſed ingredientibus conſiderandum fuit, quid ageremus: nunc quidem iam, quocunque feremur, danda nimirum uela ſunt. Ac primum informandus eſt ille nobis, quem ſolum quidam uocant Atticum. Summiſſus eſt & humilis, conſuetudinem imitans, ab indiſertis re plus, quàm opinione differens. itaque eum qui audiunt, quamuis ipſi infantes ſint, tamen illo modo confidunt ſe poſſe dicere. nam orationis ſubtilitas imitabilis illa quidem uidetur eſſe exiſtimanti, ſed nihil eſt experienti minus. Etſi enim non plurimi ſanguinis eſt; habeat tamen ſuccum aliquem oportet, ut etiam ſi illis maximis uiribus careat, ſit, ut ita dicam, integra ualetudine. Primum igitur eum tanquam è uinculis numerorum eximamus. ſunt enim quidam, ut ſcis, oratorij numeri, de quibus mox agemus, obſeruandi ratione quadam, ſed alio in genere orationis, in hoc omnino relinquendi: ſolutum quiddam ſit, nec uagum tamen, ut ingredi libere, non ut licenter uideatur errare. Verba etiam uerbis quaſi coagmentare negligat: habet enim ille tanquam hiatus concurſu uocalium molle quiddam, & quod indi-

cet non ingratam negligentiam de re hominis magis quàm de uerbis laborantis. Sed erit uidendum de reliquis, cum hæc duo ei liberiora fuerint, circuitus, conglutinatioq́; uerborum. Illa enim ipſa contracta & minuta non negligenter tractanda ſunt, ſed quædam etiam negligentia eſt diligens. Nam ut mulieres eſſe dicuntur nonnullæ inornatæ, quas id ipſum deceat: ſic hæc ſubtilis oratio etiam incompta delectat. Fit enim quiddam in utroque, quo ſit uenuſtius, ſed non ut appareat. Tum remouebitur omnis inſignis ornatus, quaſi margaritarum: ne calamiſtri quidem adhibebuntur. Fucati uero medicamenta candoris & ruboris, omnia repellentur: elegantia modo & munditia remanebit. Sermo purus erit & Latinus, dilucide planeq́; dicetur, quid deceat circunſpicietur. Vnum aderit, quod quartum numerat Theophraſtus in orationis laudibus, ornatum illud ſuaue & affluens: acutæ crebræq́; ſententiæ ponentur, & neſcio unde ex abdito erutæ, atque in hoc oratore dominabitur. Verecundus erit uſus oratoriæ quaſi ſupellectilis. Supellex eſt enim quodammodo noſtra, quæ eſt in ornamentis, alia rerum, alia uerborum. Ornatus autem uerborum duplex: unus ſimplicium, alter collocatorum. Simplex probatur in proprijs uſitatisq́; uerbis, quod aut optime ſonat, aut rem maxime explanat. In alienis, aut translatum, aut factum aliunde, ut mutuo; aut factum ab ipſo, ut nouum; aut priſcum, & inuſitatum. Sed etiam inuſitata ac priſca ſunt in proprijs, niſi quòd raro utimur. Collocata autem uerba habent ornatum, ſi aliquid concinnitatis efficiunt, quod uerbis mutatis non maneat manente

ſententia. Nam ſententiarum ornamenta, quæ permanent etiam ſi uerba mutaueris, ſunt illa quidem permulta, ſed quæ emineant pauciora. Ergo ille tenuis orator, modo ſit elegans, nec in faciendis uerbis erit audax, & in transferendis uerecundus, & parcus in priſcis, reliquisq; ornamentis & uerborum & ſententiarum demiſſior: translatione fortaſſe crebrior, qua frequentiſſime ſermo omnis utitur nõ modo urbanorum, ſed etiam ruſticorum: ſi quidem eſt eorum gemmare uites, ſitire agros, lætas eſſe ſegetes, luxurioſa frumenta. Nihil horum parum audacter, ſed aut ſimile eſt illi, unde transferas: aut, ſi res ſuum nullum habet nomen, docendi cauſa ſumptum, non ludendi uidetur. Hoc ornamento liberius paulo, quàm cæteris, utetur hic ſummiſſus; nec tam licenter tamen, quàm ſi genere dicendi uteretur ampliſſimo. Itaq; illud indecorum, quod quale ſit, ex decoro debet intelligi, hic quoque apparet, cum uerbum aliquod altius transfertur, idq; in oratione ħumili ponitur, quod idem in alta deceret. Illam autẽ concinnitatem, quæ uerborum collocationem illuminat ijs luminibus, quæ Græci quaſi aliquos geſtus orationis σχήματα appellant (quod idem uerbum ab his etiam in ſententiarum ornamenta transfertur) adhibet quidem hic ſubtilis, quem, niſi quòd ſolum, cæteroquin recte quidam uocant Atticum, ſed paulo parcius. Nam ſic ut in epularum apparatu à magnificentia recedens, non ſe parcum ſolum, ſed etiam elegantem uideri uolet, eliget quibus utatur. Sunt enim pleræq; aptæ huius ipſius oratoris, de quo loquor, parſimoniæ. Nam illa, de quibus ante dixi, huic acuto fugienda ſunt, paria paribus relata,

& ſimiliter concluſa, eodemq́; pacto cadentia, & im=mutatione literæ quaſi quæſitæ uenuſtates, ne elabora=ta concinnitas, & quoddã aucupium delectationis ma niſeſto deprehenſum appareat. Itemq́; ſi quæ uerborum iterationes contentionem aliquam, & clamorem requi rent, erũt ab hac ſummiſſione orationis alienæ, cæteris promiſcue poterit uti, continuatione uerborum, modo relaxet et diuidat, utaturq́; uerbis quamuſitatiſſimis, tranſlationibus quammolliſſimis: etiam illa ſententiarũ lumina aſſumat, quæ non erunt uehementer illuſtria. Non. faciet Remp. loquentem, nec ab inferis mortuos excitabit, nec aceruatim multa frequentãs, una comple xione deuinciet. Valentiorum hæc laterum ſunt, nec ab hoc, quem informamus, aut expectanda, aut poſtu=landa: erit enim ut uoce, ſic etiam oratione ſuppreſſior. ſed pleraque ex illis conuenient etiam huic tenuitati: quanquam iiſdem ornamentis utetur horridius: talem enim inducimus. Accedit actio non tragica, nec ſcenæ, ſed modica iactatione corporis, uultu tamen multa con ficiens, non hoc quo dicuntur os ducere, ſed illo, quo ſi=gnificant ingenue quo ſenſu quidque pronunciẽt. Huic generi orationis aſpergentur etiam ſales, qui in dicen=do mirum quantum ualent: quorum duo genera ſunt, unum facetiarum, alterum dicacitatis. utetur utroq;, ſed altero in narrando aliquid uenuſte, altero in iaciẽ=do mittendoq́; ridiculo, cuius genera plura ſunt: ſed nunc aliud agimus. Illud admonemus tamen, ridiculo ſic uſurũ oratorem, ut nec nimis frequenti, ne ſcurrile ſit; nec ſubobſcœno, ne mimicum; nec petulanti, ne im=probum; nec in calamitatem, ne inhumanum; nec in

facinus, ne odij locum riſus occupet; neque aut ſua perſona, aut iudicum, aut tempore alienum. hæc.n. ad illud indecorum referuntur. Vitabit etiam quæſita, nec ex tempore ficta, ſed domo allata, quæ plerunque ſunt frigida. parcet & amicitijs, & dignitatibus: uitabit inſanabiles contumelias: tantummodo aduerſarios figet, nec eos tamen ſemper, nec omneis, nec omni modo: quibus exceptis ſic utetur ſale & facetijs, ut ego ex iſtis nouis Atticis talem cognouerim neminem, cum id certe ſit uel maxime Atticum. hanc ego iudico formam ſummiſſi oratoris, ſed magni tamen & germani Attici: quoniam quidquid eſt ſalſum, aut ſalubre in oratione, id proprium Atticorum eſt. è quibus tamen non omnes faceti, Lyſias ſatis & Hyperides, Demades præter cæteros fertur, Demoſthenes minus habetur: quo quidem mihi nihil uidetur urbanius. ſed non tam dicax fuit, quàm facetus. Eſt autem illud acrioris ingenij, hoc maioris artis. Vberius eſt aliud, aliquantoq; robuſtius, quàm hoc humile, de quo dictum eſt: ſummiſſius autem, quàm illud, de quo iam dicetur, ampliſſimum. Hoc in genere neruorum uel minimum, ſuauitatis autem eſt uel plurimum. Eſt enim plenius, quàm hoc enucleatum: quàm autem illud ornatum, copioſumq;, ſummiſſius. Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimumq; eſt in hac orationis forma ſuauitatis. in qua multi floruerunt apud Græcos: ſed Phalereus Demetrius meo iudicio præſtitit cæteris, cuius oratio cum ſedate placideq; loquitur, tum illuſtrant eam, quaſi ſtellæ quædam, tralata uerba, atque immutata. Tralata ea dico, ut ſæ=

pe iam, quæ per ſimilitudinem ab alia re aut ſuauitatis, aut inopiæ cauſa transferuntur. Mutata, in quibus pro uerbo proprio ſubijcitur aliud, quod idem ſignificet, ſumptum ex re aliqua conſequenti. Quod quanquam transferendo fit, tamen alio modo tranſlulit, cum dixit Ennius arcem & urbem orbas: alio modo, ſi pro patria arcem dixiſſet: & horridam Africam terribili tremere tumultu cum dicit, pro Afris immutat Africam. Hanc Hypallagen rhetores, quia quaſi ſummutantur uerba pro uerbis: Metonomian grammatici uocant, quòd nomina transferuntur. Ariſtoteles autem translationi hæc ipſa ſubiungit, & abuſionem, quam κατάχρησιν uocant: ut cum minutum dicimus animum pro paruo, & abutimur uerbis propinquis, ſi opus eſt, uel quòd delectat, uel quòd licet. Iam cum fluxerunt plures continuæ tralationes, alia plane fit oratio. Itaque genus hoc Græci appellant ἀλληγορίαν, nomine recte, genere melius ille qui iſta omnia translationes uocat. Hæc frequentat Phalereus maxime, ſuntq; dulciſſima: & quanquam translatio eſt apud eum multa, tamen immutationes nuſquam crebriores. in idem genus orationis (loquor enim de illa modica, ac temperata) uerborum cadunt lumina omnia, multa etiam ſententiarum, latæ eruditæq; diſputationes ab eodem explicantur, & loci communes ſine contentione dicuntur. quid multa? è philoſophorum ſcholis ta es ferè euadunt: & niſi coràm erit comparatus ille fortior, per ſe hic, quem dico, probabitur. eſt enim quoddam & inſigne, & florens orationis, pictum,

& expolitum genus, in quo omnes uerborum, omnes ſententiarum illigantur lepores. hoc totum è ſophiſtarum fontibus defluxit in forum, ſed ſpretum à ſubtilibus, repulſum à grauibus, in ea, de qua loquor, mediocritate conſedit. Tertius eſt, ille amplus, copioſus, grauis, ornatus, in quo profecto uis maxima eſt. Hic eſt.n. cuius ornatum dicendi, & copiam admiratæ gentes, eloquētiam in ciuitatibus plurimum ualere paſſæ ſunt, ſed hanc eloquentiam, quæ curſu magno ſonituq; ferretur, quam ſuſpicerent omnes, quam admirarentur, quā ſe aſſequi poſſe diffiderent. Huius eloquentiæ eſt tractare animos, huius omni modo permouere. hæc modo perfringit, modo irrepit in ſenſus: inſerit nouas opiniones, euellit inſitas. Sed multum intereſt inter hoc dicendi genus, & ſuperiora. Qui in illo ſubtili & acuto elaborauit, ut callide arguteq; diceret, nec quicquam altius cogitaret: hoc uno perfecto magnus orator eſt, ſi non maximus: minimeq; in lubrico uerſabitur, & ſi ſemel conſtiterit, nunquam cadet. Medius ille autem, quem modicum & temperatum uoco, ſi modo ſuum illud ſatis inſtruxerit, non extimeſcit ancipites dicendi incertosq; caſus: etiam ſi quando minus ſuccedet, ut ſæpe fit, magnum tamen periculum non adibit, alte enim cadere non poteſt. At uero hic noſter, quem principem ponimus, grauis, acer, ardens, ſi ad hoc unum eſt natus, aut in hoc ſolo ſe exercuit, aut huic generi ſtudet uni, nec ſuam copiam cum illis duobus generibus temperauit, maxime eſt contemnendus. ille enim ſummiſſus, ꝙ acute & ueteratorie dicit, ſapiens iam, medius, ſuauis, hic autem copioſiſſimus, ſi nihil eſt

aliud,uix ſatis ſanus uideri ſolet. Qui enim nihil poteſt tranquille,nihil leniter, nihil partite,definite, diſtincte,facete dicere, præſertim cum cauſæ partim totæ ſint eo modo, partim aliqua ex parte tractandæ: ſi is non præparatis auribus inflammare rem cœpit, furere apud ſanos, & quaſi inter ſobrios bacchari uinolentus uidetur. Tenemus igitur Brute,quem quærimus, ſed animo. nam manu ſi prehendiſſem, ne ipſe quidem ſua tanta eloquentia mihi perſuaſiſſet ut ſe dimitterem. Sed inuentus profecto eſt ille eloquens, quem nunquam uidit Antonius. Quis eſt igitur is? Complectar breui, diſſeram pluribus. is enim eſt eloquens, qui & humilia ſubtiliter,& magna grauiter, & mediocria temperate poteſt dicere. Nemo is,inquies, unquam fuit. Ne fuerit: ego enim,quid deſiderem, non quid uiderim, diſputo: redeoq; ad illam Platonis, de qua dixeram,rei formam, & ſpeciem: quam etſi non cernimus, tamen animo tenere poſſumus. Non enim eloquentem quæro, neque quidquam mortale & caducum,ſed illud ipſum,cuius qui ſit compos,ſit eloquens: quod nihil eſt aliud niſi eloquentia ipſa,quá nullis niſi mentis oculis uidere poſſumus. Is erit igitur eloquens (ut idem illud iteremus) qui poterit parua ſummiſſe,modica temperate,magna grauiter dicere. Tota mihi cauſa pro Cæcina de uerbis interdicti fuit: res inuolutas definiendo explicauimus: ius ciuile laudauimus: uerba ambigua diſtinximus. Fuit ornandus in Manilia lege Pompeius,temperata oratione ornandi copiam perſecuti ſumus. Ius omne retinendæ maieſtatis Rabirij cauſa continebatur. ergo in omni genere

amplificationis exarſimus. At hæc interdum temperan da & uarianda ſunt. Quod igitur in accuſationis ſeptem libris nõ reperitur genus? quod in Habiti*? quod in* Cornelij*? quod in plurimis noſtris defenſionibus? quæ exempla ſelegiſſem, niſi uel nota eſſe arbitrarer, uel poſſe eligere qui quærerent.* Nulla *eſt enim ullo in genere laus oratoris, cuius in noſtris orationibus non ſit aliqua, ſi non perfectio, at conatus tamen atque adum bratio. non aſſequimur: at quid deceat uidemus. nec enim nunc de nobis, ſed de re dicimus: in quo tantum abeſt ut noſtra miremur, ut uſque eò difficiles ac moroſi ſimus, ut nobis non ſatisfaciat ipſe* Demoſthenes*: qui quanquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen non ſemper implet aures meas: ita ſunt auidæ & capaces, & ſemper aliquid immenſum infinitumq; deſiderant.* Sed *tamen, quoniam & hunc tu oratorem cum eius ſtudioſiſſimo* Pammene*, cum eſſes* Athenis*, totum diligentiſſime cognouiſti; neque eũ dimittis è manibus, & tamen noſtra etiam lectitas: uides profecto illum multa perficere, nos multa conari; illum poſſe, nos uelle, quocunque modo cauſa poſtulet, dicere.* Sed *ille magnus: nam & ſucceſſit ipſe magnis, & maximos oratores habuit æquales. nos nimis magnũ feciſſemus; ſi quidem potuiſſemus quò contẽdimus peruenire, in ea urbe, in qua, ut ait* Antonius*, auditus eloquens nemo erat. Atqui ſi* Antonio Craſſus *eloquens uiſus non eſt, aut ſibi ipſe: nunquam* Cotta *uiſus eſſet, nunquam* Sulpitius*, nunquam* Hortenſius*. nihil enim ample* Cotta*, nihil leniter* Sulpitius*, non multa grauiter* Hortenſius*.* Superiores *magis ad omne genus*

apti, Craſſum dico, & Antonium. Ieiunas igitur hu ius multiplicis, & æquabiliter in omnia genera fuſæ orationis aureis ciuitatis accepimus: easq́; nos primi, quicunque eramus, & quantulumcunque dicebamus, ad huius generis audiendi incredibilia ſtudia conuertimus. Quantis illa clamoribus adoleſcentuli diximus de ſupplicio parricidarum: quæ nequaquam ſatis deferbuiſſe poſt aliquanto ſentire cœpimus. Quid
,, enim tam commune, quàm ſpiritus uiuis, terra mor=
,, tuis, mare fluctuantibus, litus eiectis? Ita uiuunt, dum
,, poſſunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita
,, moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangat: ita ia=
,, ctantur fluctibus, ut nunquam alluantur: ita poſtre=
,, mo eijciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquie=
ſcant: & quæ ſequuntur. Sunt enim omnia, ſicut adoleſcentis non tam re & maturitate, quàm ſpe & expectatione laudati. Ab hac indole iam illa matura.
,, Vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex. Nec uero hic unus erat ardor in nobis, ut hoc modo omnia diceremus: ipſa enim illa pro Roſcio iuuenilis redundantia, multa habet attenuata, quædam etiam paulo hilariora. At pro Habito, pro Cornelio, compluresq́; aliæ, (nemo enim orator tam multa, ne in Græco quidem otio, ſcripſit, quàm multa ſunt noſtra) eaq́; hanc ipſam habent, quam probo, uarietatem. An ego Homero, Ennio, reliquis poetis, & maxime Tragicis concederem, ut ne omnibus locis eadem contentione uterentur, crebroq́; mutarent, nonnunquam etiam ad quotidianum genus ſermonis accederent: ipſe nunquam ab illa acerrima contentione di=

ſcederem? Sed quid poetas diuino ingenio profero? Hiſtriones eos uidimus, quibus nihil poſſet in ſuo genere eſſe præſtantius, qui non ſolum in diſſimillimis perſonis ſatisfaciebant, cum tamen in ſuis uerſarentur, ſed & comœdum in tragœdijs, & tragœdum in comœdijs admodum placere uidimus: ego non elaborem? cum dico me, te Brute dico: nam in me quidem iampridem effectum eſt, quod futurum fuit. tu aut eodem modo omneis cauſas ages? aut aliquod cauſarum genus repudiabis? aut in ijſdem cauſis perpetuum, & eundem ſpiritum ſine ulla commutatione obtinebis? Demoſthenes quidem, cuius nuper inter imagines tuas, ac tuorũ, (quòd eum credo amares) cum ad te in Tuſculanum ueniſſem, imaginem ex ære uidi, nihil Lyſiæ ſubtilitate cedit, nihil argutijs & acumine Hyperidi, nihil lenitate Aeſchini, & ſplendore uerborum. Multæ ſunt eius totæ orationes ſubtiles, ut contra Leptinem: multæ totæ graues, ut quædam Philippicæ: multæ uariæ, ut contra Aeſchinem: falſæ legationis, ut contra eundem pro cauſa Cteſiphontis. Iam illud medium, quoties uult, arripit, & à grauiſſimo diſcedens, eò potiſſimum delabitur. Clamores tamen tum mouet, & tum in dicendo plurimũ efficit, cum grauitatis locis utitur. Sed ab hoc parumper abeamus; (quandoquidem de genere, non de homine quærimus) rei potius, id eſt eloquẽtiæ uim & naturam explicemus. Illud tamen, quod iam ante diximus, meminerimus, nihil nos præcipiẽdi cauſa eſſe dicturos, atque ita potius acturos, ut exiſtimatores uideamur loqui, non magiſtri. in quo tamen longius progredimur, quòd uidemus non te hæc

ſolum eſſe lecturum,qui ea multo,quàm nos,qui quaſi docere uideamur, habeas notiora; ſed hunc librum etiam ſi minus noſtra commendatione, tuo tamen nomine diuulgari neceſſe eſt. Eſſe igitur perfecte eloquentis puto, non eam ſolum facultatem habere, quæ ſit eius propria, fuſe lateq; dicendi, ſed etiam uicinam eius, atque finitimam, dialecticorum ſcientiam aſſumere. quanquam aliud uidetur oratio eſſe, aliud diſputatio: nec idem loqui eſſe, quod dicere: attamen utrunque in diſſerendo eſt. diſputandi ratio & eloquẽdi,dialecticorum ſit: oratorum autem, dicendi & ornandi. Zeno quidem ille, à quo diſciplina Stoicorum eſt,manu demonſtrare ſolebat quid inter has artes interesſet.nam cum compreſſerat digitos,pugnumq; fecerat, dialecticam aiebat eiuſmodi eſſe: cum autem diduxerat, & manum dilatauerat, palmæ illius ſimilem eloquentiam eſſe dicebat. Atque etiam ante hunc Ariſtoteles principio artis rhetoricæ dicit, illam artem quaſi ex altera parte reſpondere dialecticæ: ut hoc uidelicet differant inter ſe, quòd hæc ratio dicendi latior ſit,illa loquendi contractior. Volo igitur huic ſummo omnem, quæ ad dicendum trahi poſſet, loquendi rationem eſſe notam, quæ quidem res, quod te his artibus eruditum minime fallit, duplicem habuit docendi uiam. Nam & ipſe Ariſtoteles tradidit præcepta plurima diſſerendi, & poſtea qui dialectici dicuntur, ſpinoſiora multa pepererunt. Ergo eum cenſeo, qui eloquentiæ laude ducatur, non eſſe earum rerum omnino rudem: ſed uel illa antiqua, uel hac Chryſippi diſciplina inſtitutus, nouerit primum uim, naturam, genera ner-

borum, & ſimplicium, & copulatorum. deinde quot modis quidque dicatur, qua ratione uerum falſum'ne ſit iudicetur: quid efficiatur è quoque: quid cui conſequens ſit, quidq; contrarium. cumq; ambigue multa dicantur, quo modo quidque eorum diuidi explanari que oporteat. Hæc tenenda ſunt oratori: ſæpe enim occurrunt. ſed quia ſua ſponte ſqualidiora ſunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor. Et quoniam in omnibus, quæ ratione docentur & uia, primum conſtituendum eſt quid quidque ſit (niſi enim inter eos, qui diſceptant, conuenit quid ſit illud de quo ambigitur, nec recte diſſeri, nec unquam ad exitum perueniri poteſt) explicanda eſt ſæpe uerbis mens noſtra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda eſt: ſiquidem definitio eſt oratio, quæ, quid ſit id de quo agitur, oſtendit quambreuiſſime. Tum, ut ſcis, explicato genere cuiuſque rei, uidendum eſt quæ ſint eius generis ſiue formæ, ſiue partes, ut in eas tribuatur omnis oratio. Erit igitur hæc facultas in eo, quem uolumus eſſe eloquentem, ut definire rem poſſit, neque id faciat tam preſſe & anguſte, quàm in illis eruditiſſimis diſputationibus fieri ſolet; ſed cum explanatius, tum etiam uberius, & ad commune iudicium popularemq; intelligentiam accommodatius. Idemq; etiam, cum res poſtulabit, genus uniuerſum in ſpecies certas, ut nulla neque prætermittatur, neque redundet, partietur ac diuidet. quando autem, aut quo modo id faciat, nihil ad hoc tempus; quoniam (ut ſupra dixi) iudicem me eſſe, non doctorem uolo. Nec uero dialecticis modo ſit inſtructus, ſed habeat o-

mneis philoſophiæ notos & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de uirtutibus aut uitijs, nihil de officio, nihil de dolore, nihil de uoluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus, quæ ſæpe cadunt in cauſas, ſed ieiunius aguntur; nihil, inquam, ſine ea ſcientia, quam dixi, grauiter, ample, copioſe dici & explicari poteſt. De materia loquor orationis etiam nunc, non ipſo de genere dicendi: uolo enim prius habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditis, quàm cogitet quibus uerbis quidque dicat, aut quo modo. Quem etiam, quo grandior ſit, & quodammodo excelſior, (ut de Pericle dixi ſupra) ne phyſicorum quidem eſſe ignarum uolo: omnia profecto, cum ſe à cœleſtibus rebus referet ad humanas, excelſius magnificentius'que & dicet & ſentiet. cumq; illa diuina cognouerit, nolo ignoret ne hæc quidem humana. Ius ciuile teneat, quo egent cauſæ forenſes quotidie. quid eſt enim turpius, quàm legitimarum & ciuilium controuerſiarum patrocinia ſuſcipere, cum ſis legum & ciuilis iuris ignarus? Cognoſcat etiam rerum geſtarum, & memoriæ ueteris ordinem, maxime ſcilicet noſtræ ciuitatis, ſed & imperioſorum populorum, & regum illuſtrium: quem laborem nobis Attici noſtri leuauit labor, qui conſeruatis, notatisq; temporibus, nihil cum illuſtre prætermitteret, annorum ſeptingentorum memoriam uno libro colligauit. neſcire autem, quid antea, quàm natus ſis, acciderit, id eſt ſemper eſſe puerum. Quid enim eſt ætas hominis, niſi cum memoria rerum ueterum,

cum ſuperiorum ætate contexitur? Commemoratio autem antiquitatis, exemplorumq; prolatio ſumma cum delectatione & auctoritatem orationi affert, et fidem. Sic igitur inſtructus ueniet ad cauſas, quarum habebit genera primum ipſa cognita. Erit enim ei perſpectum, nihil ambigi poſſe, in quo non aut res controuerſiam faciat, aut uerba. Res, aut de uero, aut de recto, aut de nomine. Verba, aut de ambiguo, aut de contrario. Nam ſi quando aliud in ſententia uidetur eſſe, aliud in uerbis, genus eſt quoddam ambigui, quod ex præterito uerbo fieri ſolet, in quo, quod eſt ambiguorum proprium, res duas ſignificari uidemus. Cum tam pauca ſint genera cauſarum, etiam argumentorum præcepta pauca ſunt. Traditi ſunt, è quibus ea ducantur, duplices loci: uni è rebus ipſi, alteri aſſumpti. Tractatio igitur rerum efficit admirabiliorem orationem. nam ipſæ quidem res in perfacili cognitione uerſantur. quid enim iam ſequitur, quod quidem artis ſit, niſi ordiri orationem, in quo aut concilietur auditor, aut erigatur, aut paret ſe ad diſcendum? rem breuiter exponere, & probabiliter, & aperte, ut quid agatur intelligi poſſit: ſua confirmare, aduerſaria euertere: eaq; efficere non perturbate, ſed ſingulis argumentationibus ita concludendis, ut efficiatur quod ſit conſequens ijs, quæ ſumentur ad quanque rem confirmandam? poſt omnia per orationem inflãmantem, reſtinguentem'ue concludere? Has parteis quemadmodum tractet ſingulas, difficile dictu eſt hoc loco: nec enim ſemper tractantur uno modo. Quoniam autem non quem doceam quæro, ſed quem probem: probabo primum eum, qui, quid deceat,

uidebit. hæc enim ſapientia maxime adhibenda eloquenti eſt, ut ſit temporum perſonarumq; moderator. nam nec ſemper, nec apud omneis, nec contra omneis, nec pro omnibus, nec omnibus eodem modo dicendum arbitror. Is erit ergo eloquens, qui ad id, quodcunque decebit, poterit accommodare orationem. Quod cum ſtatuerit, tum, ut quidque erit dicendum, ita dicet; nec ſatura ieiune, nec grandia minute, nec item contra, ſed erit rebus ipſis par, & æqualis oratio. Principia uerecunda, non elatis intenſa uerbis, ſed acuta ſententijs, uel ad offenſionem aduerſarij, uel ad commendationem ſui. Narrationes credibiles, nec hiſtorico, ſed propè quotidiano ſermone explicatæ dilucide. Dein ſi tenues cauſæ, tum etiam argumentãdi tenue filum & in docendo, & in refellendo: idq; ita tenebitur, ut quanta ad rem, tanta ad orationem fiat acceſſio. Cum uero cauſa ea inciderit, in qua uis eloquentiæ poſſit expromi, tum ſe latius fundet orator, tum reget, & flectet animos, & ſic afficiet ut uolet, id eſt ut cauſæ natura & ratio temporis poſtulabit. Sed erit duplex omnis eius ornatus ille admirabilis, propter quem aſcendit in tantum honorem eloquentia. Nam cum omnis pars orationis eſſe debet laudabilis, ſic ut uerbum nullum, niſi aut graue, aut elegans, excidat: tum ſunt maxime luminoſæ, & quaſi actuoſæ partes duæ: quarum alteram in uniuerſi generis quæſtione pono, quam (ut ſupra dixi) Græci appellant θέσιν: alteram in augendis amplificandiſq; rebus, quæ ab eiſdem αὔξησις eſt nominata: quæ etſi æquabiliter toto corpore orationis fuſa eſſe debet, tamen in communibus locis ma-

xime excellet: qui communes appellati quòd uidentur multarum idem eſſe cauſarum, ſed proprij ſingularum eſſe debebunt: At uero illa pars orationis, quæ eſt de genere uniuerſo, totas cauſas ſæpe continet. Quidquid eſt enim illud, in quo quaſi certamen eſt controuerſiæ, quod Græce κρινόμενον *dicitur, id ita dici placet, ut traducatur ad perpetuam quæſtionem, atque de uniuerſo genere dicatur, niſi cum de uero ambigetur, quod quæri coniectura ſolet. Dicetur autem non Peripateticorum more (eſt enim illorum exercitatio elegans iam inde ab Ariſtotele conſtituta) ſed aliquanto neruoſius: & ita de re communia dicentur, ut & pro reis multa leniter dicantur, & in aduerſarios aſpere. Augendis uero rebus, & contra abijciendis nihil eſt quod non perficere poſſit oratio: quod & inter media argumenta faciendum eſt, quotieſcunque dabitur uel amplificandi, uel minuendi locus, & penè infinite in perorando. Duo ſunt, quæ bene tractata ab oratore, admirabilem eloquentiam faciant. Quorum alterum eſt, quod Græci* ἠθικὸν *uocant, ad naturas, & ad mores, & ad omnem uitæ conſuetudinem accommodatum: alterum, quod ijdem* παθητικὸν *nominant, quo perturbantur animi & concitantur, in quo uno regnat oratio. illud ſuperius, come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum: hoc, uehemens, incenſum, incitatum, quo cauſæ eripiuntur: quod cum rapide fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt. Quo genere nos, mediocres, aut multo etiam minus: ſed magno ſemper uſi impetu, ſæpe aduerſarios de ſtatu omni deiecimus. Nobis pro familiari reo ſummus o-*

rator non reſpondit Hortenſius. À nobis homo audaciſſimus Catilina in ſenatu accuſatus obmutuit. Nobis priuata in cauſa magna & graui, cum cœpiſſet Curio pater reſpondere, ſubitò aſſedit, cum ſibi uenenis ereptam memoriam diceret. Quid ego de miſerationibus loquar? quibus eo ſum uſus pluribus, quòd etiam ſi plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant. in quo ut uiderer excellere, non ingenio, ſed dolore aſſequebar. quæ qualiacunque in me ſunt, (me enim ipſum non pœnitet quanta ſint) ſed apparent in orationibus: etſi carent libri ſpiritu illo, propter quem maiora eadem illa cum aguntur, quàm cum leguntur, uideri ſolent. Nec uero miſeratione ſolum mens iudicum permouenda eſt (qua nos ita dolenter uti ſolemus, ut puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus, ut alia in cauſa excitato reo nobili, ſublato etiam filio paruo, plangore & lamentatione compleremus forum) ſed etiam eſt faciendum, ut iraſcatur iudex, mitigetur, inuideat, faueat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, ſatietate afficiatur, ſperet, metuat, lætetur, doleat: qua in uarietate, duriorum accuſatio ſuppeditabit exempla; mitiorum, defenſiones meæ. Nullo enim modo animus audientis aut incitari, aut leniri poteſt, qui modus à me non tentatus ſit: dicerem perfectum, ſi ita iudicarem, nec in ueritate crimen arrogãtiæ extimeſcerem. Sed (ut ſupra dixi) nulla me ingenij, ſed magna uis animi inflammat, ut me ipſe non teneam: nec unquã is, qui audiret, incenderetur, niſi ardens ad eum perueniret oratio. Vterer exemplis domeſticis, niſi ea legiſſes: uterer

alienis,uel Latinis,ſi ulla reperirem; uel Græcis,ſi deceret. ſed Craſſi perpauca ſunt,nec ea iudiciorum:nihil Antonij,nihil Cottæ,nihil Sulpitij:dicebat melius quàm ſcripſit Hortenſius. Verum hæc uis, quam quærimus, quanta ſit ſuſpicemur, quoniam exemplum non habemus: aut ſi exempla ſequimur, à Demoſthene ſumamus, & quidem perpetuæ dictionis ex eo loco,unde in Creſiphontis iudicio de ſuis factis, conſilijs, meritis in Rempub. aggreſſus eſt dicere. Ea profectò oratio in eam formam,quæ eſt inſita in mentibus noſtris, inclũdi ſic poteſt, ut maior eloquentia non requiratur. Sed iam forma ipſa reſtat, & character ille qui dicitur: qui qualis eſſe debeat, ex ipſis,quæ ſupra dicta ſunt,intelligi poteſt. Nam & ſingulorum uerborum, & collocatorum lumina attigimus: quibus ſic abundauit, ut uerbum ex ore nullum niſi aut elegans, aut graue exeat: ex omniq; genere frequentiſſimæ tranſlationes erunt, quòd eæ propter ſimilitudinem transferunt animos, & referunt ac mouent huc & illuc: qui motus cogitationis celeriter agitatus per ſe ipſe delectat. Et reliqua ex collocatione uerborum, quæ ſumuntur quaſi lumina, magnum afferunt ornatum orationi. Sunt enim ſimilia illis, quæ in amplo ornatu ſcenæ aut fori appellantur inſignia: non quòd ſola ornent, ſed quòd excellant. Eadem ratio eſt horum,quæ ſunt orationis lumina,& quodammodo inſignia: cùm aut duplicantur, iteranturq; uerba,aut breuiter commutata ponuntur, aut ab eodem uerbo ducitur ſæpius oratio, aut in idem conijcitur,aut in utrũque, aut adiungitur idem iteratum,aut idem ad extremũ refertur,aut con=

tinenter unum uerbum non in eadem ſententia poni=tur: aut cum ſimiliter uel cadunt uerba, uel deſinunt: aut multis modis contrarijs relata contraria: aut cum gradatim ſurſum uerſus reditur, aut cum demptis con iunctionibus diſſolute plura dicuntur: aut cum aliquid prætereuntes, cur id faciamus oſtendimus: aut cum cor rigimus noſmet ipſos quaſi reprehendentes: aut ſi eſt aliqua exclamatio uel admirationis uel queſtionis: aut cum eiuſdem nominis caſus ſæpius commutantur. Sed *ſententiarum ornamenta maiora ſunt: quibus quia fre quentiſſime* Demoſthenes *utitur, ſunt qui putent idcir co eius eloquentiam maxime eſſe laudabilē.* Et *uero nul lus ferè ab eo locus ſine quadam conformatione ſentē tiæ edicitur: nec aliud quidquam eſt dicere, niſi omnes, aut certe pleraſque aliqua ſpecie illuminare ſententias: quas cum tu optime* Brute *teneas, quid attinet nomini bus uti, aut exemplis? tantum notetur locus.* Sic *igi=tur dicet ille, quē expetimus, ut uerſet ſæpe multis mo=dis eandem & unam rem, & hæreat in eadē commo=returq; ſententia: ſæpe etiam ut extenuet aliquid, ſæ=pe ut irrideat: ut declinet à propoſito, deflectatq; ſen=tentiam, ut proponat quid dicturus ſit: ut cum tranſe=gerit iam aliquid, definiat: ut ſe ipſe reuocet, ut quod dixit iteret, ut argumētum ratione concludat, ut inter=rogādo urgeat, ut rurſus quaſi ad interrogata ſibi ipſe reſpondeat, ut contra ac dicat accipi & ſentiri uelit, ut addubitet quid potius aut quo modo dicat, ut diui=dat in parteis, ut aliquid relinquat ac negligat, ut ante præmuniat, ut in eo ipſo, in quo reprehendatur, culpam in aduerſarium conferat: ut ſæpe cum ijs, qui*

audiunt, nonnunquam etiam cũ aduerſario quaſi deliberet:ut hominum ſermones moresq; deſcribat,ut muta quædam loquentia inducat, ut ab eo, quod agitur, auertat animos: ut ſæpe in hilaritatem riſum ue conuertat,ut ante occupet quod uideat opponi: ut comparet ſimilitudines,ut utatur exẽplis,ut aliud alij tribuẽs diſpertiat,ut interpellatorem coerceat,ut aliquid reticere ſe dicat, ut denunciet quid caueat, ut liberius quid audeat,ut iraſcatur etiam,ut obiurget aliquãdo, ut deprecetur,ut ſupplicet,ut medeatur, ut à propoſito declinet aliquantulũ,ut optet,ut execretur,ut fiat ijs, apud quos dicet,familiaris. Atque alias etiam dicendi quaſi uirtutes ſequatur: breuitatem,ſi res petet.Sæpe etiam rem dicendo ſubijciet oculis: ſæpe ſupra feret,quã fieri poſſit: ſignificatio ſæpe erit maior quã oratio, ſæpe hilaritas,ſæpe uitæ,naturarumq; imitatio. Hoc *in genere(nam quaſi ſyluam uides) omnis eluceat oportet eloquentiæ magnitudo:ſed hæc niſi collocata, & quaſi ſtructa & nexa uerbis,ad eã laudem,quam uolumus, aſpirare non poſſunt.* De *quo cum mihi deinceps uiderem eſſe dicendum,etſi non mouebant iam me illa quæ ſupra dixeram,tamẽ ijs quæ ſequũtur perturbabar magis.*Occurrebat *enim poſſe reperiri non inuidos ſolum, quibus referta ſunt omnia,ſed fautores etiam mearum laudum,qui non cenſerent eius uiri eſſe, de cuius meritis tanta ſenatus iudicia feciſſet, cõprobante populo* R. *quanta de nullo, de artificio dicendi literis tam multa mandare.*Quibus *ſi nihil aliud reſpõderem,niſi me* M. Bruto *negare roganti noluiſſe, iuſta eſſet excuſatio; cum & amiciſſimo, & præſtantiſſimo uiro, & recta*

& honeſta petenti ſatisfacere uoluiſſem. Sed ſi profiteαr (quod utinam poſſem) me ſtudioſis dicendi præcepta, & quaſi uias, quæ ad eloquentiam ferrent, traditurum: quis tandem id iuſtus rerum æſtimator reprehenderet? Nam quis unquam dubitauit, quin in Rep. noſtra primas eloquentia tenuerit ſemper urbanis pacatisq; rebus, ſecūdas iuris ſcientia? cum in altera gratiæ, gloriæ, præſidij plurimum eſſet: in altera perſecutionum cautionumq; præceptio; quæ quidem ipſa auxilium ab eloquentia ſæpe peteret, ea uero repugnāte uix ſuas regiones finesq; defenderet. Cur igitur ius ciuile docere ſemper pulchrum fuit? hominumq; clariſſimorum diſcipulis floruerunt domus? ad dicendum ſi quis acuat, aut adiuuet in eo iuuentutem uituperetur? Nam ſi uitioſum eſt dicere ornate, pellatur omnino è ciuitate eloquentia: ſin ea non modo eos ornat, penes quos eſt, ſed etiam uniuerſam Rempub. cur aut diſcere turpe eſt, quod ſcire honeſtum eſt; aut quod noſſe pulcherrimum eſt, id non glorioſum docere? At alterum factitatum eſt, alterum nouum. Fateor, ſed utriuſque rei cauſa eſt. Alteros enim reſpondentes audire ſat erat, ut ij, qui docerent, nullum ſibi ad eam rem tempus ipſi ſeponerent, ſed eodem tempore & diſcentibus ſatisfacerent, & conſulentibus. Alteri, cum domeſticum tempus in cognoſcendis componendisq; cauſis, forenſe in agendis, reliquum in ſe ipſis reficiendis omne conſumerent, quem habebant inſtituendi, aut docendi locum? Atque haud ſcio an plerique noſtrorum oratorum ingenio plus ualuerint, quàm doctrina: itaque illi dicere melius quàm præcipere, nos

contra fortaſſe poſſumus. At dignitatem docere non habet. certe, ſi quaſi in ludo. ſed ſi monendo, ſi cohortando, ſi percunctando, ſi communicando, ſi interdum etiam unà legendo, audiendo, neſcio cur non docendo etiam aliquid aliquando, ſi poſſis, meliores facere cur nolis. An, quibus uerbis ſacrorum alienatio fiat, docere honeſtum eſt, ut eſt: quibus ipſa ſacra retineri defendiq; poſſint, non honeſtum eſt? At ius profitentur etiam qui neſciunt: eloquentia autem illi ipſi, qui conſecuti ſunt, tamen ſe ualere diſſimulant, propterea q prudentia hominibus grata eſt, lingua ſuſpecta. Num igitur aut latere eloquentia poteſt, aut id quod diſſimulat effugit: aut eſt periculum, ne quis putet in magna arte & glorioſa, turpe eſſe docere alios, id quod ipſi fuerit honeſtiſſimum diſcere? Ac fortaſſe cæteri tectiores: ego ſemper me didiciſſe præ me tuli. Quid enim poſſem? cum & abfuiſſem adoleſcens, & horum ſtudiorum cauſa mare tranſiſſem, & doctiſſimis hominibus referta domus eſſet, & aliquæ fortaſſe ineſſent in ſermone noſtro doctrinarum notæ: cumq; uulgo ſcripta noſtra legerentur, diſſimularem me didiciſſe? qui probarem? niſi quòd parum fortaſſe profeceram. Quod cum ita ſit, tamen ea, quæ ſupra dicta ſunt, plus in diſputando, quàm ea, de quibus dicendum eſt, dignitatis habuerunt. De uerbis enim componendis, et de ſyllabis propemodum dinumerandis & dimetiẽdis loquemur: quæ etiam ſi ſunt, ſicuti mihi uidentur, neceſſaria, tamen fiunt magnificentius, quã docentur. Eſt id omnino uerum, ſed proprie in hoc dicitur: nam omnium magnarum artium, ſicut arborum, altitudo

nos

nos delectat, radices ſtirpesq; non item: ſed eſſe illa ſine his non poteſt. Me autem ſiue peruagatiſſimus ille uerſus, qui uetat,

Artem pudere proloqui, quam factites,

diſſimulare non ſinit quin delecter; ſiue tuum ſtudiũ hoc à me uolumen expreſſit: tamen eis, quos aliquid reprehenſuros ſuſpicabar, reſpondendum fuit. Quòd ſi ea, quæ dixi, non ita eſſent, quis tamen ſe tam durum agreſtemq; præberet, qui hanc mihi non daret ueniam, ut, cum meæ forenſes artes, & actiones publicæ concidiſſent, non me aut deſidiæ, quod facere non poſſum, aut mœſtitiæ, cui reſiſto, potius, quàm literis dederem? quæ quidem me antea in iudicia atque in curiã deducebant, nunc oblectant domi. nec uero talibus modo rebus, quales hic liber continet, ſed multo etiam grauioribus & maioribus: quæ ſi erunt perfectæ, profecto forenſibus noſtris rebus etiam domeſticæ literæ reſpondebunt. Sed ad inſtitutam diſputationem reuertamur. Collocabuntur igitur uerba aut ut inter ſe quamaptiſſime cohæreant extrema cum primis, eáq; ſint quam ſuauiſſimis uocibus; aut ut forma ipſa concinnitasq; uerborum conficiat orbem ſuum; aut ut comprehenſio numeroſe & apte cadat. Atque illud primum uideamus quale ſit, quod uel maxime deſiderat diligentiam: (eſt enim quaſi ſtructura quædam) nec id tamen fiet operoſe: nam eſſet cum infinitus, tum pueriis labor: quod apud Lucilium ſcite exagitat in Albutio Scæuolæ,

Quàm lepide lexeis compoſtæ, ut teſſerulæ omnes
Arte pauimento, atque emblemate uermiculato.

nolo tam minuta hæc conſtructio appareat: ſed tamen ſtylus exercitatus efficiet facile hanc uiam componendi. nam ut in legendo oculos, ſic animus in dicendo proſpiciet quid ſequatur, ne extremorum uerborum cum inſequentibus primis concurſus aut hiulcas uoces efficiat, aut aſperas. quamuis enim ſuaues, grauesue ſententiæ, tamen, ſi inconditis uerbis efferuntur, offendent aures, quarum eſt iudicium ſuperbiſſimum. quod quidem Latina lingua ſic obſeruat, nemo ut tam ruſticus ſit, qui uocales nolit coniungere. in quo quidam etiam Theopompum reprehendunt, quod eas literas tantopere fugerit: & ſi id magiſter eius Iſocrates, at non Thucydides, ne ille quidem haud paulo maior ſcriptor Plato: nec ſolum in ijs ſermonibus, qui dialogi dicuntur, ubi etiam de induſtria id faciendum fuit, ſed in populari oratione, qua mos eſt Athenis laudari in concione eos, qui ſint in prælijs interfecti: quæ ſic probata eſt, ut eam quotannis, ut ſcis, illo die recitari neceſſe ſit. in ea eſt crebra iſta uocalium concurſio, quam magna ex parte ut uitioſam fugit Demoſthenes. Sed Græci uiderint: nobis ne ſi cupiamus quidem diſtrahere uocales conceditur. indicāt orationes illæ ipſæ horridulæ Catonis, indicant omnes poetæ, præter eos, qui, ut uerſum facerent, ſæpe hiabāt, ut Næuius,

Vos, qui accolitis Hiſtrū fluuiū atque Algidā. Et ibidē,
Qui ī nūquā uobis Grai atq; Barbari. At Ennius ſemel,
Scipio inuicte. – Et quidem nos,
Hoc motu radiantis Etſi cæ in uada ponti.
hoc idem noſtri ſæpius nō tuliſſent, quod Græci lauda=

re etiam ſolent. Sed quid ego uocales? ſine uocalibus ſæpe breuitatis cauſa contrahebant, ut ita dicerent, multi' modis, uas' argenteis, palm' & crinibus, tecti' fractis. Quid uero licentius, quàm quòd hominum etiam nomina contrahebant, quo eſſent aptiora: nam ut duellum bellum, & duis bis: ſic Duellium eũ, qui Pœnos claſſe deuicit, Bellium nominauerunt, cum ſuperiores appellati eſſent ſemper Duellij. Quin etiã uerba ſæpe contrahũtur, nõ uſus cauſa, ſed aurium. Quo modo enim noſter Axilla Ala factus eſt, niſi fuga literæ uaſtioris? quam literam etiam è maxillis, è taxillis, & uexillo, & paxillo conſuetudo elegans Latini ſermonis euellit. Libenter etiam copulando uerba iungebant, ut ſodes, pro ſi audes; ſis, pro ſi uis. Iam in uno capſis tria uerba ſunt: ain', pro ais ne: nequire, pro non quire: malle, pro magis uelle: nolle, pro non uelle. Dein etiam ſæpe & exin, pro deinde & pro exinde diximus. Quid illud, non olet unde ſit, quòd dicitur cum illis, cum autem nobis non dicitur, ſed nobiſcum? quia, ſi ita diceretur, obſcœnius concurrerent literæ, ut etiam modo, niſi AVTEM *interpoſuiſſem, concurriſſent. Ex eo eſt mecum & tecum; non, cum me, & cum te: ut eſſet ſimile illis uobiſcum atque nobiſcum. Atque etiam à quibuſdam ſero iam emendatur antiquitas, qui hæc reprehendunt: nam Proh deum atque hominum fidem, deorum aiunt. Ita credo, hoc illi neſciebant; an dabat hanc licentiam conſuetudo? itaque idem poeta, qui inuſitatius contraxerat,*

Patris mei meum factum pudet, pro, meorum factorum; &, Texitur exitium examen rapit, pro, exi=

tiorum; non dicit liberum , ut plerique loquimur; cum Cupidos liberum, aut in liberum loco dicimus; ſed ut iſti uolunt,

Neque tuum unquam in gremium extollas liberorum ex te genus. & idem,

Nanque Aeſculapij liberorum. –

At ille aliter in Chryſe, non ſolum,

Ciues antiqui amici maiorum meum,

quod erat uſitatum, ſed durius etiam,

Conſilium ſocij, augurium, atque extum interpretes.

Idemq; pergit,

Poſtquam prodigium horriferum portentum pauos: quæ non ſanè ſunt in omnibus neutris uſitata. nec enim dixerim tam libenter armum iudicium, etſi eſt apud eundem,

Nihil ne ad te de iudicio armum accidit?

quàm centuriam, ut Cenſoriæ tabulæ loquuntur, fabrum & procum audeo dicere, non fabrorum & procorum. planeq; Duorum uirorum iudicium, aut Trium uirorum capitalium, aut Decē uirorum litibus iudicandis dico nunquam. Atqui dixit Accius,

Video ſepulcra dua duorum corporum. Idemq;,

–Mulier una duum uirum.

Quid uerum ſit intelligo: ſed aliàs ita loquor, ut conceſſum eſt, ut hoc uel Proh deum dico, uel Proh deorū: aliàs ut neceſſe eſt, cum Triumuirum, non uirorum; cum ſeſtertium numum, non numorum: quòd in his conſuetudo uaria non eſt. Quid, ꝗ ſic loqui, noſſe, iudicaſſe, uetant; nouiſſe iubent, & indicauiſſe? quaſi uero neſciamus, in hoc genere & plenum uer-

bum recte dici, & imminutum uſitate. itaque utrunque Terentius.
Eho tu cognatum tuum non noras? - Poſt idem,
-Stilphonem, inquam, noueras. Si et, plenum eſt: ſit, imminutum: licet utare utroque: ergo ibidem,
Quàm cara ſintq́;, poſt carendo intelligunt,
Quamq́; attinendi magni dominatus ſient.

Nec uero reprehenderim, Scripſere alij rem. & Scripſerunt eſſe uerius ſentio, ſed conſuetudini auribus indulgenti libenter obſequor.
Idem campus habet, - inquit Ennius: &,
In templis iſdem, - probauit: at eiſdem erat uerius: nec tamen eiſdem opimius: male ſonabat iijſdem. impetratum eſt à conſuetudine, ut peccare ſuauitatis cauſa liceret. & pomeridianas quadrigas, quàm poſtmeridianas libentius dixerim, & mehercule quàm mehercules. Non ſcire quidem barbarum iam uidetur, neſcire dulcius. Ipſum meridiem, cur non medidiem? credo quòd erat inſuauius. Vna præpoſitio eſt AB, *eáq́; nunc tantum in accepti tabulis manet, ne his quidem omnium: in reliquo ſermone mutata eſt. nam amouit dicimus, & abegit, & abſtulit: ut iam neſcias, ab ne uerum ſit, an abs. Quid ſi etiam abfugit? turpe uiſum eſt: & abfer noluerunt, aufer maluerunt: quæ præpoſitio præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperitur.* Noti *erant, & naui, & nari: quibus cum* IN *præponi oporteret; dulcius uiſum eſt, ignoti, ignaui, ignari, dicere, quàm ut ueritas poſtulabat. Ex uſu dicunt, & è repub. quòd in altero uocalis excipiebat, in altero eſſet aſperitas, niſi literam ſuſtuliſſes, ut*

exegit, edixit, effecit, extulit, edidit, adiuncti uerbi primam literam præpoſitio commutauit, ut ſubegit, ſummutauit, ſuſtulit. Quid in uerbis iunctis? quàm ſcite inſipientem, non inſapientem? iniquum, non inæquum? tricipitem, non tricapitem? conciſum, non concæſum? ex quo quidã pertiſum etiam uolunt: quod eadem conſuetudo non probauit. Quid uero hoc elegantius, quod non fit natura, ſed quodam inſtituto? inclytus dicimus breui prima litera, inſanus producta: inhumanus breui, infelix longa. & ne multis, quibus in uerbis eæ primæ literæ ſunt, quæ in ſapiente atque felice, producte dicitur, in cæteris omnibus breuiter. itemq́; compoſuit, conſueuit, concrepuit, confecit: conſule ueritatem, reprehendet: refer ad aures, probabunt. quære, cur? ita ſe dicent iuuari. uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. quin ego ipſe, cum ſcirem ita maiores locutos eſſe, ut nuſquam niſi in uocali aſpiratione uterentur, loquebar ſic, ut pulcros, & Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem: aliquando, idq́; ſero, conuitio aurium, cum extorta mihi ueritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui. Orciuios tamen, & Matones, Otones, Cæpiones, ſepulcra, coronas, lacrymas dicimus, quia per aurium iudicium ſemper licet. Purrum ſemper Ennius, nunquam Pyrrhum. Vi patefecerunt Fruges, non Phryges, ipſius antiqui declarant libri: nec enim Græcam literam adhibebant, nunc autem etiam duas: & cum Phrygum, & cum Phrygibus dicendum eſſet, abſurdum erat aut tantum Barbaris caſibus Græcam literam adhibere, aut recto caſu ſo-

lum Græce loqui: tamen & Phryges & Pyrrhum aurium cauſa dicimus. Quin etiam, quod iam ſubruſticum uidetur, olim autem politius, eorum uerborum, quorum eædem erant poſtremæ duæ literæ, quæ ſunt in optumus, poſtremam literam detrahebant, niſi uocalis inſequebatur. ita non erat ea offenſio in uerſibus, quam nunc fugiunt poetæ noui. ita enim loquebamur,

Qui eſt omnibu' princeps: non, omnibus princeps. &,
Vita illa dignu' locoq;: non, dignus.

quòd ſi indocta conſuetudo tam eſt artifex ſuauitatis, quid ab ipſa tandem arte & doctrina poſtulari putamus? Hæc dixi breuius, quàm ſi hac de re una diſputarem; (eſt enim hic locus late patens, de natura, uſuq; uerborum) longius autem, quàm inſtituta ratio poſtulabat. Sed quia rerum uerborumq; iudicium prudentiæ eſt, uocum autem, & numerorum aures ſunt iudices; & quòd illa ad intelligentiam referuntur, hæc ad uoluptatẽ: in illis ratio inuenit, in his ſenſus artem. aut enim negligenda nobis fuit uoluptas eorum, quibus pro bari uolebamus, aut ars eius conciliandæ reperienda. Duæ ſunt igitur res, quæ permulceant aures, ſonus, & numerus. De numero mox, nunc de ſono quærimus. Verba, ut ſupra diximus, legenda ſunt potiſſimum bene ſonantia, ſed ea non, ut poetæ, exquiſitæ ad ſonum, ſed ſumpta de medio.

Quà pontus Helles- ſuperat modum. at
Auratus aries Colchorum-

ſplendidis nominibus illuminatus eſt uerſus: ſed proximus inquinatus inſuauiſſima litera finitus,

Frugifera & ferta arua Aſiæ tenet.

quare bonitate potius noſtrorum uerborum utamur, quàm ſplendore Græcorum: niſi forte ſic loqui pœnitet,

Qua tempeſtate Paris Helenam-

& quæ ſequuntur. imo uero iſta ſequamur, aſperitatemq́; fugiamus,

Habeo iſtam ego perterricrepam.- idemq́;,

Verſutiloquas malitias.

Nec ſolum componentur uerba ratione, ſed etiam finientur: quoniam id iudicium eſſe alterum aurium diximus. Sed finiũtur aut compoſitione ipſa, & quaſi ſua ſponte, aut quodam genere uerborum, in quibus ipſis concinnitas ineſt: quæ ſiue caſus habent in exitu ſimiles, ſiue paribus paria redduntur, ſiue opponuntur contraria, ſuapte natura numeroſa ſunt, etiam ſi nihil eſt factum de induſtria. In huius concinnitatis conſectatione Gorgiam fuiſſe principem accepimus, quo de genere illa noſtra ſunt in Miloniana, Eſt enim iudices hæc
» *non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, acce-*
» *pimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus,*
» *hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed fa-*
» *cti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus. Hæc enim talia ſunt, ut, quia referuntur ad ea, ad quæ debent referri, intelligamus non quæſitum eſſe numerum, ſed ſecutum. Quod fit item in contrarijs referendis: ut illa ſunt, quibus non modo numeroſa oratio, ſed etiam uerſus efficitur,*

Eam, quam nihil accuſas, damnas.

condemnas diceret, qui uerſum effugere uellet.

Bene quam meritam eſſe autumas, dicis male mereri.

Id, quod ſcis, prodeſt nihil: id, quod neſcis obeſt. uerſum efficit ipſa relatio contrariorum: id eſſet in oratione numeroſum,

Quod ſcis, nihil prodeſt: quod neſcis, multum obeſt. Semper hæc, quæ Græci ἀντίθετα nominant, cum contrarijs opponuntur contraria, numerum oratorium neceſſitate ipſa efficiunt, & eum ſine induſtria. hoc genere antiqui iam ante Iſocratem delectabantur, & maxime Gorgias, cuius in oratione plerunque efficit numerum ipſa concinnitas. nos etiam in hoc genere

» frequentes, ut illa ſunt in quarto accuſationis, Confer-
» te hanc pacem cum illo bello; huius Prætoris aduen-
» tum cum illius Imperatoris uictoria; huius cohortem
» impuram cum illius exercitu inuicto; huius libidines
» cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas; ab
» hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas.

Ergo & hi numeri ſint cogniti. Genus illud tertium explicetur quale ſit, numeroſæ & aptæ orationis. quod qui non ſentiunt; quas aures habeant, aut quid in his hominis ſimile ſit, neſcio. meæ quidem & perfecto completoq; uerborum ambitu gaudent, & curta ſentiunt, nec amant redundantia. quid dico meas? conciones ſæpe exclamare uidi, cum apte uerba cecidiſſent: id enim expectant aures, ut uerbis colligentur ſententiæ. Non erat hoc apud antiquos. & quidem nihil aliud ferè non erat. nam & uerba eligebant: & ſententias graueis, & ſuaueis reperiebant, ſed eas haud uinciebant, haud explebant. Parum hoc me ipſum delectat, inquiunt. Quid, ſi antiquiſſima illa pictura paucorum colorum magis, quàm hæc iam perfecta, dele-

ctet: illa nobis ſit,credo, repetenda, hæc ſcilicet repudianda. Nominibus ueterum gloriantur. habet autem ut in ætatibus auctoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas: quæ quidem apud me ipſum ualet plurimum: nec ego id,quod deeſt antiquitati, flagito potius, quàm laudo quod eſt: præſertim cum ea maiora iudicem, quæ ſunt, quàm illa, quæ deſunt: plus eſt enim in uerbis,et in ſententijs boni,quibus illi excellũt, quàm in concluſione ſententiarum,quam non habent. Poſt inuenta concluſio eſt: qua credo uſuros ueteres illos fuiſſe, ſi iam nota atque uſurpata res eſſet: qua inuenta omneis uſos magnos ortatores uidemus. ſed habet nomen inuidiam,cum in oratione iudiciali & forẽ ſi numerus Latine, Græce ῥυθμὸς ineſſe dicitur. nimis enim inſidiarum ad capiendas aures adhiberi uidetur, ſi etiam in dicendo numeri ab oratore quæruntur. hoc freti iſti,& ipſi infracta & amputata loquuntur; & eos uituperant,qui apta & finita pronunciant. ſi inanibus uerbis,leuibusq; ſentẽtijs,iure: ſin probæ res,lecta uerba, quid eſt cur claudicare, aut inſiſtere orationem malint, quàm cum ſententia pariter excurrere? hic.n. inuidioſus numerus nihil affert aliquid, niſi ut ſit apte uerbis comprehenſa ſententia: quod fit etiam ab antiquis,ſed plerunque caſu,ſæpe natura:& quæ ualde laudantur apud illos,ea ferè,quia ſunt concluſa, laudantur. & apud Græcos quidem iam anni propè CCCC ſunt,cum hoc probatur: nos nuper agnouimus.ergo Ennio licuit uetera contemnenti dicere,

Verſibu' quos olim Fauni,uateſq; canebant:

mihi de antiquis eodem modo non licebit? præſertim

cum dicturus non ſim,

Ante hunc, - *ut ille: nec quæ ſequuntur,*

Nos auſi reſerare. - *legi enim, audiuiq; nonnullos, quorum propemodum abſolute concluderetur oratio. quod qui non poſſunt, non eſt eis ſatis non contemni, laudari etiam uolunt. ego autem illos ipſos laudo, idq; merito, quorum ſe iſti imitatores eſſe dicunt: (etſi in eis aliquid deſidero) hos uero minime, qui nihil illorum niſi uitium ſequuntur, cùm à bonis abſint longiſſime. Quòd ſi aures tam inhumanas, tamq; agreſtes habent, ne doctiſſimorum quidem uirorum eos mouebit auctoritas? omitto* Iſocratem, *diſcipulosque eius* Ephorum *&* Naucratem: *quanquam orationis faciendæ & ornandæ auctores locupletiſſimi, ſummi ipſi oratores, eſſe debeant: ſed quis omnium doctior, quis acutior, quis in rebus uel inueniendis uel iudicandis acrior* Ariſtotele *fuit? quis porrò* Iſocrati *eſt aduerſatus infenſius? is igitur uerſum in oratione uetat eſſe, numerum iubet.* Eius auditor Theodectes, *in primis, ut* Ariſtoteles *ſæpe ſignificat, politus ſcriptor, atque artifex, hoc idem & ſentit, & præcipit.* Theophraſtus *uero iiſdem de rebus etiam accuratius. quis ergo iſtos ferat, qui hos auctores non probent? niſi omnino hæc eſſe ab his præcepta neſciunt. quod ſi ita eſt: (nec uero aliter exiſtimo) quid, ipſi ſuis ſenſibus non mouentur? nihil'ne eis inane uidetur, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil redundans?* In *uerſu quidem theatra tota exclamant, ſi fuit una ſyllaba aut breuior, aut longior.* Nec *uero multitudo pedes nouit, nec ullos numeros te=*

net, nec, illud, quod offendit, aut cur, aut in quo offen-dat, intelligit: & tamen omnium longitudinum & breuitatum in ſonis, ſicut acutarum grauiumq; uocum, iudicium ipſa natura in auribus noſtris collocauit. Vis'ne igitur Brute *totum hũc locum accuratius etiam explicemus, quàm illi ipſi, qui & hæc, & alia nobis tradiderunt; an ijs contenti eſſe, quæ ab illis dicta ſunt, poſſumus?* Sed *quid quæro, uelis ne; cum literis tuis eruditiſſime ſcriptis, te id uel maxime uelle, perſpexe-rim?* Primum *ergo origo, deinde cauſa, poſt natura, tum ad extemum uſus ipſe explicetur orationis aptæ atque numeroſæ.* Nam *qui* Iſocratem *maxime mi-rantur, hoc in eius ſummis laudibus ferunt, quòd uer-bis ſolutis numeros primus adiunxerit. cum enim ui-deret oratores cum ſeueritate audiri, poetas autem cum uoluptate; tum dicitur numeros ſecutus, quibus etiam in oratione uteremur, cum iucunditatis cauſa, tum ut uarietas occurreret ſatietati. quod ab his uere quadam ex parte, non totum dicitur. nam neminem in eo ge-nere ſcientius uerſatum* Iſocrate *confitendum eſt: ſed princeps inueniendi fuit* Traſymachus*: cuius omnia nimis etiam extant ſcripta numeroſe. nam, ut paulo ante dixi, paria paribus adiuncta, & ſimiliter defini-ta, itemq; contrarijs relata contraria, quæ ſua ſponte, etiam ſi id non agas, cadunt plerunque numeroſe,* Gorgias *primus inuenit: ſed his eſt uſus intemperan-tius. id autem eſt genus, ut ante dictum eſt, ex tribus partibus collocationis alterum. horum uterque* Iſocra-tem *ætate præcurrit: ut eos ille moderatione, non in-uentione uicerit. eſt enim ut in transferendis, facien-*

diſq; uerbis tranquillior, ſic in ipſis numeris ſedatior. Gorgias autem auidior eſt generis eius, & his feſtiuitatibus (ſic enim ipſe cenſet) inſolentius abutitur, quas Iſocrates, cum tamen audiuiſſet in Theſſalia adoleſcens ſenem iam Gorgiam, moderatius temperauit. quin etiam ſe ipſe tantum, quantum ætate procedebat, (prope enim centum confecit annos) relaxarat à nimia neceſſitate numerorum: quod declarat in eo libro, quem ad Philippum Macedonem ſcripſit, cum iam admodũ eſſet ſenex: in quo dicit ſeſe iam minus ſeruire numeris, quã ſolitus eſſet. ita non modo ſuperiores, ſed etiam ſe ipſe correxerat. Quoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes auctoreſq;, quos dicimus; & origo inuenta eſt; cauſa quæratur. quæ ſic aperta eſt, ut mirer ueteres non eſſe commotos, præſertim cum, ut fit, fortuito ſæpe aliquid concluſe apteq; dicerent; quod cum animos hominum, aureiſq; pepuliſſet, ut intelligi poſſet, id, quod caſus effudiſſet, cecidiſſe iucunde, notandum certe genus, atque ipſi ſibi imitandi fuerunt. aures enim, uel animus aurium nuncio naturalem quandam in ſe continet uocum omnium menſionem. itaque & longiora, & breuiora iudicat, & perfecta, ac moderata ſemper expectat. mutila ſentit quædam, & quaſi decurtata: quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur. productiora alia, & quaſi immoderatius excurrentia: quæ magis etiam aſpernantur aures: quòd cum in pleriſque, tum in hoc genere, nimium quod eſt, offendit uehementius, quã id, quod uidetur parum. Vt igitur poetica, & uerſus inuentus eſt terminatione aurium, obſeruatione pruden-

tium : ſic in oratione animaduerſum eſt, multo illud quidem ſerius, ſed eadem natura admonente, eſſe quoſdam certos curſus, concluſionesq; uerborum. Quoniam igitur cauſam quoque oſtendimus, naturam nunc, (id enim erat tertium) ſi placet, explicemus : quæ diſputatio non huius inſtituti ſermonis eſt, ſed artis intimæ. Quæri enim poteſt, qui ſit orationis numerus, et ubi ſit poſitus, & natus ex quo, & is unus ne ſit, an duo, an plures, quaq; ratione componatur, & ad quam rem, & quando, & quo loco, & quemadmodum adhibitus aliquid uoluptatis afferat. Sed ut in pleriſque rebus, ſic in hac duplex eſt conſiderandi uia ; quarum altera eſt longior, breuior altera, eadem etiam planior. Eſt autem longioris prima illa quæſtio, ſit ne omnino ulla numeroſa oratio : (quibuſdã enim non uidetur : quia nihil inſit in ea certi; ut in uerſibus; & ꝙ ipſi, qui affirmant eos eſſe numeros, rationem, cur ſint, non queãt reddere) deinde ſi ſit numerus in oratione, qualis ſit, aut quales, & è poeticis ne numeris, an ex alio genere quodam : & ſi è poeticis, quis eorum ſit, aut qui : nanque alijs unus modo, alijs plures, alijs omnes ijdem uidentur : deinde, quicunque ſunt, ſiue unus, ſiue plures, cõmunes ne ſint omni generi orationis; quoniam aliud genus eſt narrandi, aliud perſuadendi, aliud docendi; an diſpares numeri cuique orationis generi accõmodẽtur: ſi cõmunes, qui ſint: ſi diſpares, quid interſit, et cur nõ æque in oratione atq; in uerſu numerus appareat : deinde quod dicitur in oratione numeroſum, id utrum numero ſolum efficiatur, an etiam uel cõpoſitione quadam, uel genere uerborum : an eſt ſuum cuiuſque, ut

numerus interuallis, cõpoſitio uocibus, genus ipſum uer borum quaſi quædam forma & lumen orationis ap= pareat, ſitq; omnium fons compoſitio, ex eaq; & nu= merus efficiatur, & ea quæ dicuntur orationis quaſi formæ & lumina, quæ, ut dixi, Græci uocant σχήμα= τα. At non eſt unum, nec idem, quod uoce iucundum eſt, & quod moderatione abſolutum, & quod illumi= natum genere uerborum: quanquam id quidem fini= timum eſt numero, quia per ſe plerunque perfectum eſt: compoſitio autem ab utroque differt, quæ tota ſer uit grauitati uocum, aut ſuauitati. Hæc igitur ferè ſunt, in quibus rei natura quærenda ſit. Eſſe ergo in oratione numerum quendam, non eſt difficile cogno= ſcere: iudicat enim ſenſus: in quo iniquum eſt, quod accidit, non agnoſcere, ſi, cur id accidat, reperire nequea mus. neque enim ipſe uerſus ratione eſt cognitus, ſed natura atque ſenſu, quem dimenſa ratio docuit quid acciderit: ita notatio naturæ & animaduerſio peperit artem. Sed in uerſibus res eſt apertior. quanquã etiam à modis quibuſdam cantu remoto ſoluta eſſe uideatur oratio, maximeq; id in optimo quoque eorum poe= tarum, qui λυρικοὶ à Græcis nominantur: quos cum cantu ſpoliaueris, nuda penè remanet oratio. Quo= rum ſimilia ſunt quædam etiã apud noſtros: uelut ille in Thyeſte,

Quemnam te eſſe dicam? qui tarda in ſenectute.

& quæ ſequuntur: quæ, niſi cũ tibicen acceſſit, orationi ſunt ſolutæ ſimillima. At comicorũ ſenarij propter ſimi litudinem ſermonis ſic ſæpe ſunt abiecti, ut nonnũquã uix in his numerus et uerſus intelligi poſſit: quo eſt ad

inueniendum difficilior in oratione numerus, quàm in uerſibus. Omnino duo ſunt, quæ condiant orationem, uerborum, numerorumq́; iucunditas. In uerbis ineſt quaſi materia quædam, in numero autem expolitio. ſed ut cæteris in rebus, neceſſitatis inuenta antiquiora ſunt, quàm uoluptatis: ita & in hac re accidit, ut multis ſeculis ante oratio nuda ac rudis ad ſolos animorum ſenſus exprimendos fuerit reperta, quã ratio numerorum cauſa delectationis aurium excogitata. itaque & Herodotus, & eadem ſuperiorq́; ætas numero caruit, niſi quando temere ac fortuito: & ſcriptores perueteres de numero nihil omnino, de oratione præcepta multa nobis reliquerunt. nam quod & facilius eſt, & magis neceſſarium, id ſemper ante cognoſcitur. itaque tralata, aut facta, aut iuncta uerba facile ſunt cognita, quia ſumebantur è conſuetudine, quotidianoq́; ſermone. numerus autem non domo depromebatur, neque habebat aliquam neceſſitudinem, aut cognationem cum oratione: itaque ſerius aliquanto notatus & cognitus, quaſi quandam palæſtram, & extrema lineamenta orationi attulit. quòd ſi & anguſta quædam atque conciſa, et alia eſt collatata & diffuſa oratio: neceſſe eſt id non literarum accidere natura, ſed interuallorum longorum & breuium uarietate: quibus implicata, atque permiſta oratio, quoniam tum ſtabilis eſt, tum uolubilis, neceſſe eſt eiuſmodi naturam numeris contineri. Nam circuitus ille, quem ſæpe iam diximus, incitatior numero ipſo fertur, & labitur, quoad perueniat ad finem, & inſiſtat. Perſpicuum eſt igitur, numeris aſtrictam orationem eſſe debere,

bere, carere uerſibus: ſed, hi numeri poetici ne ſint, an ex alio genere quodam, deinceps uidendum. Nullus *eſt igitur numerus extra poeticos: propterea quòd deſinita ſunt genera numerorum: nam omnis talis eſt, ut unus ſit è tribus.* Pes *enim, qui adhibetur ad numeros, partitur in tria, ut neceſſe ſit partem pedis aut æqualem eſſe alteri parti, aut altero tanto, aut ſeſqui eſſe maiorem.* Ita *fit æqualis dactylus, duplex iambus, ſeſqui pæan: qui pedes in orationem non cadere qui poſſunt? quibus ordine locatis, quod efficitur, numeroſum ſit neceſſe eſt.* Sed *quæritur, quo numero, aut quibus potiſſimum ſit utendum.* Incidere *uero omneis in orationem, etiam ex hoc intelligi poteſt, quòd uerſus ſæpe in oratione per imprudentiam dicimus, quod uehementer eſt uitioſum: ſed non attendimus, neque exaudimus noſmet ipſos.* Senarios *uero, & hyponacteos effugere uix poſſumus. magnam enim partem ex iambis noſtra conſtat oratio. ſed tamen eos uerſus facile agnoſcit auditor: ſunt enim uſitatiſſimi. inculcamus autem per imprudentiam ſæpe etiam minus uſitatos, ſed tamen uerſus, uitioſum genus, & longa animi prouiſione fugiendum.* Elegit *ex multis* Iſocra*tis libris triginta fortaſſe uerſus* Hieronymus, Peripate*ticus in primis nobilis, pleroſque ſenarios, ſed etiã anapæſticos: quo quid poteſt eſſe turpius? etſi in eligendo fecit malitioſe: prima enim ſyllaba dempta in primo uerbo ſententiæ, poſtremum ad uerbum primam rurſus ſyllabam adiunxit inſequentis. ita factus eſt anapæſtus is, qui* Ariſtophaneus *nominatur. quod ne accidat, obſeruari nec põt, nec neceſſe eſt.* Sed *tamẽ hic corrector*

in eo ipſo loco, quo reprehendit, ut à me animaduerſum eſt ſtudioſe inquirente in eum, immittit imprudẽs ipſe ſenarium. Sit *igitur hoc cognitum, in ſolutis etiã uerbis ineſſe numeros, eoſdemq; eſſe oratorois, qui ſint poetici.* Sequitur *ergo, ut, qui maxime cadant in orationem aptam numeri, uidendum ſit. ſunt enim, qui iambicum putent, quòd ſit orationi ſimillimus: quade cauſa, fieri, ut is potiſſimum propter ſimilitudinem adhibeatur in fabulis, quòd ille dactylicus numerus hexametrorum magniloquentiæ ſit accommodatior.* Ephorus *autem leuis ipſe orator, ſed profectus ex optima diſciplina, pæana ſequitur, aut dactilum: fugit autem ſpondeum & trochæum. quòd enim pæan habeat tres breues, dactylus autem duas; breuitate & celeritate ſyllabarum labi putat uerba procliuius, contraq; accidere in ſpondeo & trochæo, quòd alter è longis conſtaret, alter è breuibus fieret; alteram nimis incitatam, alteram nimis tardam orationem, neutram temperatam.* Sed *illi priores errant, &* Ephorus *in culpa eſt. nam qui pæana prætereunt, non uident molliſſimum à ſeſe numerum, eundemq; ampliſſimum præteriri. quod longe Ariſtoteli uidetur ſecus; qui iudicat heroum numerum grandiorem, quàm deſideret ſoluta oratio; iambum autem nimis è uulgari eſſe ſermone. ita neque humilem, nec abiectam orationem, nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eam uult eſſe grauitatis, ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem poſſit traducere.* Throchæum *autem, qui eſt eodem ſpatio quo choreus, cordacem appellat, quia contractio & breuitas*

dignitatem non habeat. ita pæana probat, eoq; ait uti omnes, ſed ipſos non ſentire cum utantur; eſſe autem tertium, ac medium inter illos, ſed ita factos eos pedes eſſe, ut in eis ſingulis modus inſit aut ſeſquiplex, aut duplex, aut par. itaque illi, de quibus ante dixi, tantummodo commoditatis habuerunt rationem, nullam dignitatis. iambus enim & dactylus in uerſum cadunt maxime. itaque ut uerſum fugimus in oratiõe, ſic hi ſunt euitandi continuati pedes. aliud enim quiddam eſt oratio; nec quidquam inimicius, quã illa uerſibus. Pæan autem minime eſt aptus ad uerſum: quo libentius eum recepit oratio. Ephorus uero ne ſpondeũ quidem, quem fugit, intelligit eſſe æqualẽ dactylo, quẽ probat: ſyllabis enim metiendos pedes, non interuallis exiſtimat; quod idem facit in trochæo, qui temporibus & interuallis eſt par iambo: ſed eo uitioſus in oratione, ſi ponatur extremus, quòd uerba melius in ſyllabas longiores cadunt. Atque hæc, quæ ſunt apud Ariſtotelem, eadem à Theophraſto, Theodecteq; de pæane dicuntur. Ego autem ſentio omnes in oratione eſſe quaſi permixtos, & confuſos pedes. nec enim effugere poſſemus animaduerſionem, ſi ſemper iiſdem uteremur: quia nec numeroſa eſſe, ut poema, neque extra numerum, ut ſermo uulgi eſt, debet oratio. alterum nimis eſt uinctũ, ut de induſtria factũ appareat: alterũ nimis diſſolutum, ut peruagatum ac uulgare: ut ab altero non delectere, alterum oderis. Sit igitur, ut ſupra dixi, permixta & temperata numeris, nec diſſoluta, nec tota numeroſa, pæane maxime, (quoniam optimus auctor ita cenſet.) ſed reliquis etiam nu-

meris,quos ille præterit,temperata. Quos autem nume=ros cum quibus tanquam purpuram miſceri oporteat, nunc dicendum eſt, atque etiam quibus orationis ge=neribus ſint quique accommodatiſſimi. Iambus enim frequentiſſimus eſt in ijs,quæ demiſſo atque humili ſer mone dicuntur:pæan autem in amplioribus,in utroque dactylus: ita in uaria & perpetua oratione hi ſunt in ter ſe miſcendi & temperandi. ſic minime animaduer tetur delectationis aucupium,& quadrandæ orationis induſtria: quæ latebit eo magis,ſi & uerborũ & ſen=tentiarum ponderibus utemur. nam qui audiunt,hæc duo animaduertunt,& iucunda ſibi cenſent,uerba di=co,& ſententias: eaq; dum animis attentis admiran=tes excipiunt, fugit eos & præteruolat numerus: qui tamen ſi abeſſet,illa ipſa delectarent. Nec uero nimius is curſus eſt numerorum, orationis dico, (nam eſt lon=ge aliter in uerſibus) nihil ut fiat extra modum: nam id quidem eſſet poema. ſed omnis nec claudicans, nec quaſi fluctuans, & æqualiter conſtanterq; ingrediens, numeroſa habetur oratio. Atque id in dicendo nume roſum putatur, non quod totum conſtat è numeris, ſed quod ad numeros proxime accedit. quo etiam dif=ficilius eſt oratione uti,quàm uerſibus: quòd in illis cer ta quædam & definita lex eſt, quam ſequi ſit neceſſe; in dicendo autem nihil eſt propoſitum, niſi aut ne im=moderata, aut anguſta, aut diſſoluta, aut fluens ſit o=ratio. itaque non ſunt in ea tanquam tibicini percuſ=ſionum modi, ſed uniuerſa comprehenſio, & ſpecies o=rationis clauſa, & terminata eſt, quod uoluptate au=rium iudicatur. Solet autem quæri,toto ne in ambitu

uerborum numeri tenendi ſint, an in primis partibus atque in extremis. Plerique enim cenſent cadere tãtum numeroſe oportere, terminariq́; ſentẽtiam. Eſt autem, ut id maxime deceat, non id ſolum: ponendus eſt enim ille ambitus, non abijciendus. quare cum aures extremum ſemper expectent, in eoq́; acquieſcant, id uacare numero non oportet: ſed ad hunc exitum tamen à principio ferri debet uerborum illa comprehenſio, & tota à capite ita fluere, ut ad extremum ueniens ipſa conſiſtat. id autem bona diſciplina exercitatis, qui & multa ſcripſerint, &, quæcunque etiam ſine ſcripto dicerent, ſimilia ſcriptorum effecerint, non erit difficillimum. Ante enim circunſcribitur mente ſententia, confeſtimq́; uerba concurrunt, quæ mens eadem, qua nihil eſt celerius, ſtatim dimittit, ut ſuo quodque loco reſpondeat, quorum deſcriptus ordo aliàs alia terminatione concluditur: atque omnia illa & prima, & media uerba ſpectare debent ad ultimum. interdum enim curſus eſt in oratione incitatior, interdum moderata ingreſſio: ut iam à principio uidendum ſit, quemadmodum uelis uenire ad extremum: nec in numeris magis, quàm in reliquis ornamentis orationis, eadem cum faciamus quæ poetæ, effugimus tamen in oratione poematis ſimilitudinem. eſt enim in utroque & materia, et tractatio; materia in uerbis, tractatio in collocatione uerborum. Ternæ autem ſunt utriuſque partes uerborum, translatum, nouum, priſcum: nam de proprijs nihil hoc loco dicimus. Collocationis autem eæ, quas diximus, compoſitio, concinnitas, numerus: ſed in utroque frequentiores ſunt, & liberiores poetæ. nam & trans-

ferunt uerba cum crebrius, tum etiam audacius: & priſcis libentius utuntur, & liberius nouis: quod idem fit in numeris, in quibus quaſi neceſſitati parere coguntur. ſed tamen hæc nec nimis eſſe diuerſa, neque ullo modo coniuncta intelligi licet. ita fit, ut non item in oratione, ut in uerſu, numerus extet; idq́;, quod numeroſum in oratione dicitur, non ſemper numero fiat, ſed nonnunquam aut concinnitate, aut conſtructione uerborum. Ita ſi numerus orationis quæritur qui ſit: omnis eſt; ſed alius alio melior atque aptior. ſi locus: in omni parte uerborum. ſi unde ortus ſit: ex aurium uoluptate. ſi componendorum ratio: dicetur alio loco, quia pertinet ad uſum, quæ pars quarta & extrema nobis in diuidendo fuit. ſi ad quã rem adhibeatur: ad delectationem. ſi quando: ſemper. ſi quo loco: in tota continuatione uerborum. ſi quæ res efficiat uoluptatem: eadem quæ in uerſibus; quorum modum notat ars, ſed aures ipſæ tacito eum ſenſu ſine arte definiunt. Satis multa de natura: ſequitur uſus, de quo eſt accuratius diſputandum. In quo quæſitum eſt, in toto ne circuitu illo orationis, quẽ Græci περίοδον, nos tum ambitum, tum circuitum, tum comprehenſionem, aut continuationem, aut circunſcriptionem dicimus; an in principijs ſolum, an in extremis, an in utraque parte numerus tenendus ſit. Deinde, cum aliud uideatur eſſe numerus, aliud numeroſum; quid interſit. Tum autem, in omnibus ne numeris æquabiliter particulas deceat incidere, an facere alias breuiores, alias longiores: idq́; quando, aut cur, quibusq́; partibus, pluribus ne an ſingulis, imparibus an

æqualibus, & quando aut iſtis aut illis ſit utendum; quæq; inter ſe aptiſſime collocentur, & quo modo, an omnino nulla ſit in eo genere diſtinctio: quod'que ad rem maxime pertinet, qua ratione numeroſa fiat oratio. Explicandum etiam eſt, unde orta ſit forma uerborum: dicendum'que, quantos circuitus facere deceat. Deq; eorum particulis, & tanquam inciſionibus diſſerendum eſt: quærendumq; utrum una ſpecies & longitudo ſit earum, an ne plures: & ſi plures, quo loco, aut quando, quoq; genere uti oporteat. Poſtremo totius generis utilitas explicanda eſt: quæ quidem patet latius: non ad unam enim rem aliquam, ſed ad plures accommodatur. Ac licet non ad ſingulas res reſpondentem de uniuerſo genere ſic dicere, ut etiam ſingulis ſatis reſponſum eſſe uideatur. Remotis igitur reliquis generibus unum ſelegimus hoc, quod in cauſis foroq; uerſatur, de quo diceremus. Ergo in alijs, id eſt in hiſtoria, & in eo quod appellamus ἐπιδεικτικόν, placet omnia dici Iſocrateo, Theopompeoq; more, illa circunſcriptione, ambituq;, ut tanquam in orbe incluſa currat oratio, quoad inſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutiſq; ſententijs. itaque poſteaquam eſt nata hæc uel circunſcriptio, uel comprehenſio, uel continuatio, uel ambitus, ſi ita licet dicere; nemo, qui aliquo eſſet in numero, ſcripſit orationem generis eius, quod eſſet ad delectationem comparatum, remotumq; à iudicijs, forenſiq; certamine, quin redigeret omnes ferè in quadrum numerumq; ſententias. nam cum is eſt auditor, qui non uereatur ne compoſitæ orationis inſidijs ſua fides attentetur, gratiam quoque habet oratori uolu-

ptati aurium ſeruienti. Genus autem hoc orationis neque totum aſſumendum eſt ad cauſas forenſes, neque omnino repudiandum. ſi enim ſemper utare; cum ſatietatem affert, tum, quale ſit, etiam ab imperitis agnoſcitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum ſenſum actoris, tollit funditus ueritatem & fidē. Sed quoniam adhibenda nonnunquam eſt; primum uidendum eſt; quo loco; deinde, quàm diu retinenda ſit; tum, quot modis commutanda. Adhibenda eſt igitur numeroſa oratio, ſi aut laudādum eſt aliquid ornatius, ut nos in accuſationis ſecundo de Siciliæ laude diximus, aut in ſenatu de Conſulatu meo: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis deſiderat, quàm doloris, ut in quarto accuſationis de Ennenſi Cerere, de Segeſtana Diana; de Syracuſarum ſitu diximus. Sæpe etiam in amplificanda re, conceſſu omnium funditur numeroſe, & uolubiliter oratio. Id nos fortaſſe non perfecimus, conati quidem ſæpiſſime ſumus: quod pluri̇mis locis perorationes noſtræ uoluiſſe nos, atque animo contendiſſe declarant. id autem tum ualet, cum is, qui audit, ab oratore iam obſeſſus eſt, ac tenetur. non enim id agit, ut inſidietur, & obſeruet: ſed iam fauet, proceſſumq; uult, dicendiq; uim admirans, non inquirit quod reprehendat. Hæc autem forma retinenda non diu eſt, nec dico in peroratione, quam ipſe includit, ſed in orationis reliquis partibus: nam cum ſis ijs locis uſus, quibus oſtendi licere; transferenda tota dictio eſt ad illa, quæ neſcio cur, cum Græci κόμματα & κῶλα nominent, nos non recte inciſa & membra dicamus. neque enim eſſe poſſunt rebus ignotis

nota nomina: ſed cum uerba aut ſuauitatis, aut inopiæ cauſa transferre ſoleamus, in omnibus hoc fit artibus, ut, cum id appellandum ſit, quod propter rerum ignorationem ipſarum nullum habuerit ante nomen, neceſſitas cogat aut nouum facere uerbum, aut à ſimili mutuari. Quo autem pacto deceat inciſe membratim'ue dici, iam uidebimus. nunc, quot modis mutentur comprehenſiones concluſionesq́;, dicendum eſt. Fluit *omnino numerus à primo, tum incitatius breuitate pedum, tum proceritate tardius. curſum contentiones magis requirunt, expoſitione rerum tarditatem.* Inſiſtit *autem ambitus modis pluribus: è quibus unum eſt ſecuta Aſia maxime, qui dichoreus uocatur, cum duo extremi chorei ſunt, id eſt è ſingulis longis & breuibus. explanandum eſt enim, quòd ab alijs ijdem pedes alijs nominantur uocabulis.* Dichoreus *non eſt ille quidem ſua ſponte uitioſus in clauſulis; ſed in orationis numero nihil eſt tam uitioſum, quàm ſi ſemper eſt idem. cadit autem per ſe ille præclare: quo etiam ſatietas formidanda eſt magis. me ſtante* C. Carbo C. F. Tri*bunus pl. in concione dixit his uerbis:* » O' Marce Druſe, *patrem appello. hæc quidem duo binis pedibus inciſim; dein membratim;* » Tu *dicere ſolebas, ſacram eſſe remp. hæc item membra ternis. poſt ambitus:* » Qui*cunque eam uiolauiſſent, ab omnibus eſſe ei pœnas perſolutas. dichoreus: nihil enim ad rem, extrema illa longa ſit, an breuis. deinde:* » Patris *dictum ſapiens, teme*» *ritas filij comprobauit. hoc dichoreo tantus clamor concionis excitatus eſt, ut admirabile eſſet.* Quæro, *non ne id numerus effecerit? uerborum ordinem immuta, fac*

ſic, Comprobauit filij temeritas: iam nihil erit: etſi temeritas ex tribus breuibus & longa eſt: quem Ariſtoteles ut optimum probat, à quo diſſentio. At eadem uerba, eadem ſententia: animo iſtuc ſatis eſt, auribus non ſatis. Sed id crebrius fieri non oportet. primum enim numerus agnoſcitur, deinde ſatiat, poſtea cognita facilitate contemnitur. Sed ſunt clauſulæ plures, quæ numeroſe & iucunde cadant. nam & creticus, qui eſt è longa & breui & longa, & eius æqualis pæan, qui ſpatio par eſt, ſyllaba longior, quamcommodiſſime putatur in ſolutam orationem illigari, cum ſit duplex. nam aut è longa & tribus breuibus, qui numerus in primo uiget, iacet in extremo; aut totidem breuibus & longa, in quem optime cadere cenſent ueteres, ego non plane reijcio, ſed alios antepono. Ne ſpondeus quidem funditus eſt repudiandus: etſi, quòd eſt è longis duabus, hebetior uidetur, & tardior: habet tamen ſtabilem quendam & non expertem dignitatis gradum: in inciſionibus uero multo magis, & in membris: paucitatem enim pedum grauitatis ſuæ tarditate compenſat. Sed hos cum in clauſulis pedes nomino, non loquor de uno pede extremo: adiungo, quod minimum ſit, proximum ſuperiorem, ſæpe etiam tertium. Ne iambus quidem, qui eſt è breui & longa, aut par choreo, qui habet tres breues, ſed ſpatio par non ſyllabis, aut etiam dactylus, qui eſt è longa & duabus breuibus, ſi eſt proximus à poſtremo, parum uolubiliter peruenit ad extremum, ſi eſt extremus choreus aut ſpondeus. nunquam enim intereſt, uter ſit eorum in pede extremo. Sed ijdem hi tres pedes male con=

cludunt, ſi quis eorum in extremo locatus eſt, niſi cum pro cretico poſtremus eſt dactylus. nihil enim intereſt, dactylus ſit extremus, an creticus: quia, poſtrema ſyllaba breuis, an longa ſit, ne in uerſu quidem refert. Quare etiã pæana qui dixit aptiorem, in quo eſſet longa poſtrema, uidit parum: quoniam nihil ad rem eſt,
* poſtrema quàm longa ſit: Iam pæan, quòd plures habeat ſyllabas quàm tres, numerus à quibuſdam, non pes habetur. eſt quidem, ut inter omneis conſtat antiquos, Ariſtotelem, Theophraſtum, Theodectem, Ephorum, unus aptiſſimus orationi uel orienti, uel mediæ: putant illi etiam cadenti: quo loco mihi uidetur aptior creticus. Dochimus autem è quinque ſyllabis, breui, duabus longis, breui, longa, ut eſt hoc, Amicos tenes, quouis loco aptus eſt, dum ſemel ponatur: iteratus, aut continuatus numerum apertum & nimis inſignem facit. His igitur tot commutationibus, tamq; uarijs ſi utemur, nec deprehendetur manifeſto quid à nobis de induſtria fiat, & occurretur ſatietati. Et quia non numero ſolum numeroſa oratio, ſed & compoſitione fit, & genere, quod ante dictum eſt: concinnitatis compoſitione poteſt intelligi, cum ita ſtructa uerba ſunt, ut numerus non quæſitus, ſed ipſe ſecutus eſſe
» uideatur: ut apud Craſſum, Nam ubi lubido domi-
» natur, innocentiæ leue præſidium eſt. Ordo enim uerborum efficit numerum ſine ulla aperta oratoris induſtria. itaque ſi quæ ueteres illi (Herodotum dico, & Thucydidem, totamq; eam ætatem) apte numeroſeq; dixerunt, ea non numero quæſito, ſed uerborum collocatione ceciderunt. formæ uero quædam ſunt oratio-

eſt, ab iſto curſu inuidioſo facile nos & ſæpe diiungi-
mus. Sed nihil tam debet eſſe numeroſum, quàm hoc,
quod minime apparet, & ualet plurimũ. Ex hoc gene-
» *re illud eſt Craſſi, Miſſos faciant patronos, ipſi prodeãt.*
Niſi interuallò dixiſſet, ipſi prodeant, ſenſiſſet profe-
ctò effugiſſe ſenarium: omnino melius caderet, pro-
» *deant ipſi. Sed de genere nunc diſputo. Cur clandeſti-*
» *nis conſilijs nos oppugnant? cur de perfugis noſtris co-*
» *pias comparant contra nos? Prima ſunt illa duo, quæ*
κόμματα *Græci uocant, nos inciſa dicimus: deinde*
tertium: κῶλον *illi, nos membrum. Sequitur non*
longa: ex duobus enim uerſibus, id eſt membris, perfe-
cta comprehenſio eſt, & in ſpondæos cadit. & Craſſus
quidem ſic plerunque dicebat, idq́; ipſe genus dicendi
maxime probo. Sed quæ inciſim aut membratim effe-
runtur, ea uel aptiſſime cadere debent. ut eſt apud me,
» *Domus tibi deerat? at habebas. pecunia ſuperabat?*
» *at egebas. Hæc inciſe dicta ſunt quatuor: at membra-*
» *tim quæ ſequuntur duo, Incurriſti amens in columnas:*
» *in alienos inſanus inſaniſti. Deinde omnia tanquam*
» *crepidine quadam comprehenſione lõgiore ſuſtinentur.*
» *Depreſſam, cæcam, iacentem domum pluris, quàm te*
» *et quàm fortunas tuas, æſtimaſti. dichoreo finitur.*
★ *At ſpondæus proximum illud. nam in ijs, quibus ut pu-*
giunculis uti oportet, breuitas facit ipſa liberiores pe-
des. ſæpe enim ſingulis utendum eſt, plerunque binis et
utriſque addi pedis pars poteſt, non ferè ternis am-
plius. Inciſim autem et membratim tractata oratio in
ueris cauſis plurimum ualet, maximeq́; his locis, cũ aut
arguas, aut refellas: ut noſtra in Corneliana ſecunda,

» O callidos homines, ò rem excogitatam, ò ingenia me
» tuenda. Membratim adhuc, deinde cæſim diximus.
» rurſus membratim, Teſtes dare uolumus. Extrema ſe=
quitur comprehenſio, ſed ex duobus membris, quæ non
» poteſt eſſe breuior: Quem quæſo noſtrum fefellit, ita
uos eſſe facturos? Nec ullum genus eſt dicendi aut me=
lius, aut fortius, binis aut ternis ferire uerbis, nonnũ=
quam ſingulis, paulo aliàs pluribus: inter quas uarijs
clauſulis interponit ſe raro numeroſa comprehenſio:
quam peruerſe fugiens Hegeſias, dum ille quoque imi
tari Lyſiam uult, alterũ penè Demoſthenem ſaltat, in=
cidens particulas. & is quidem non minus ſententijs
peccat, quàm uerbis: ut non quærat, quem appellet
ineptum, qui illum cognouerit. Sed ego illa Craſſi, &
noſtra poſui, ut, qui uellet, auribus ipſis, quid numero=
ſum etiam in minimis particulis orationis eſſet, iudica=
ret. Et quoniam plura de numeroſa oratiõe diximus,
quàm quiſquam ante nos: nunc de eius generis utili=
tate dicemus. Nihil enim eſt aliud Brute, quod qui=
dem tu minime omnium ignoras, pulchre & oratorie
dicere, niſi optimis ſententijs, uerbisq; lectiſſimis dicere.
& nec ſententia ulla eſt, quæ fructum oratori ferat,
niſi apte expoſita, atque abſolute: nec uerborũ lumen
apparet, niſi diligenter collocatorũ: & horum utrun=
que numerus illuſtrat; numerus autẽ (ſæpe enim hoc
teſtandũ eſt) nõ modo non poetice iunctus, uerũ etiam
fugiens illum, eiq; omnium diſſimillimus: non quin
ijdem ſint numeri non modo oratorum & poetarum,
uerum omnino loquentium, denique etiam ſonãtium
omnium, quæ metiri auribus poſſumus: ſed ordo pe=

dum facit, ut id, quod pronunciatur, aut orationis, aut poematis ſimile uideatur. Hanc igitur ſiue compoſitionem, ſiue perfectionem, ſiue numerum uocari placet, & adhibere neceſſe eſt, ſi ornate uelis dicere; non ſolum, quod ait Ariſtoteles, & Theophraſtus, ne infinite feratur ut flumen oratio, quæ non aut ſpiritu pronunciantis, aut interductu librarij, ſed numero coacta debet inſiſtere; uerum etiam, quod multo maiorem habent apta uim, quàm ſoluta. ut enim athletas, nec multo ſecus gladiatores, uidemus nihil nec uitando facere caute, nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam; ut quidquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit uenuſtum: ſic oratio nec plagam grauem facit, niſi petitio fuerit apta; nec ſatis tecte declinat impetum, niſi etiam in cedendo, quid deceat, intelligit. itaque qualis eorum motus, quos ἀπαλαίστους Græci uocant, talis horũ mihi uidetur oratio, qui nõ claudunt numeris ſententias: tantumq; abeſt, ut, quod ij, qui hoc aut magiſtrorum inopia, aut ingenij tarditate, aut laboris fuga non ſunt aſſecuti, ſolent dicere, eneruetur oratio cõpoſitione uerborum, ut aliter in ea nec impetus ullus, nec uis eſſe poſſit. ſed magnam exercitationem res flagitat, ne quid eorum, qui genus hoc ſecuti non tenuerunt, ſimile faciamus, ut uerba traijciamus aperte, quo melius aut cadat, aut uoluatur oratio. quod ſe L. Cælius Antipater in procemio belli Punici niſi neceſſario facturum negat. O uirum ſimplicem, qui nos nihil celat; ſapientem, qui ſeruiendum neceſſitati putet. ſed hic omnino rudis. Nobis autem in ſcribendo,

atque in dicendo neceſſitatis excuſatio non probatur. nihil eſt enim neceſſe: & ſi quid eſſet, id neceſſe tamen non erat confiteri. Et hic quidem, qui hanc à Lælio, ad quem ſcripſit, cui ſe purgat, ueniam petit; & utitur ea traiectione uerborum; & nihilo tamen aptius explet, concluditq; ſententias. Apud alios autem, & Aſiaticos maxime numero ſeruientes, inculcata reperias inania quædam uerba quaſi complementa numerorum. Sunt etiam, qui illo uitio, quod ab Hegeſia maxime fluxit, in fringendis concidendisq; numeris in quoddam genus abiectum incidant Siculorum ſimillimum. Tertium eſt, in quo fuerunt fratres illi Aſiaticorum rhetorum principes Hierocles & Menecles, minime mea ſententia contemnendi. etſi enim à forma ueritatis, & ab Atticorum regula abſunt: tamen hoc uitium compenſant uel facultate, uel copia: ſed apud eos uarietas non erat, quòd omnia fere concludebantur uno modo. quæ uitia qui fugerit, ut neque uerbum ita traijciat, ut id de induſtria factum intelligatur, neque inferciens uerba quaſi rimas expleat, nec minutos numeros ſequens concidat, delumbetq; ſentẽtias, nec ſine ulla commutatione in eodem ſemper uerſetur genere numerorum; is omnia fere uitia uitauerit. nam de laudibus multa diximus: quibus ſunt alia perſpicue uitia contraria. Quantum autem ſit apte dicere, experiri licet, ſi aut compoſiti oratoris bene ſtructam collocationẽ diſſoluas permutatione uerborum: corrumpatur enim tota res: ut hæc noſtra in Corneliana, & deinceps omnia,

» Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africa-
» nos & Lælios multi uenalitij, mercatoresq; ſuperarunt.

Immuta

Immuta paulum, ut ſit, multi ſuperarunt mercatores, uenalitijq; , perierit tota res. Et quæ ſequuntur, Ne-
« que ueſtis, aut cælatum aurum, & argentum, quo no-
« ſtros ueteres Marcellos, Maximosq; multi eunuchi è
« Syria, Aegyptoq; uicerunt: Verba permuta ſic, ut ſit, Vicerunt eunuchi è Syria, Aegyptoq; . Adde tertium,
« Neque ornamenta iſta uillarum, quibus L. Paulum,
« & L. Mumium, qui rebus his urbem Italiamq; om-
« nem referſerunt, ab aliquo uideo perfacile Deliaco,
« aut Syro potuiſſe ſuperari: Fac ita, potuiſſe ſupera-ri ab aliquo Syro aut Deliaco: uides ne, ut, ordine uerborum paulum commutato, iiſdem uerbis ſtante ſententia, ad nihilum omnia recidant, cum ſint ex aptis diſſoluta? aut, ſi alicuius inconditi arripias diſ-ſipatam aliquam ſententiam, eamq; ordine uerborum paulum commutato in quadrum redigas, efficiatur a-ptum illud, quod fuerit antea diffluens ac ſolutum?
« Age, ſume de Gracchi apud Cenſores illud, Abeſſe non
« poteſt, quin eiuſdem hominis ſit probos improbare, qui improbos probet. Quanto aptius, ſi ita dixiſſet, quin eiuſdem hominis ſit, qui improbos probet, probos im-probare. Hoc modo dicere nemo unquam noluit, ne-moq; potuit, quin dixerit: qui autem aliter dixerunt, hoc aſſequi non potuerunt: ita facti ſunt repente At-tici. quaſi uero Trallianus fuerit Demoſthenes. cu-ius non tam uibrarent fulmina illa, niſi numeris con torta ferrentur. ſed ſi quos magis delectant ſoluta, ſe-quantur ea ſane, modo ſic, ut ſi quis Phidiæ clypeum diſſoluerit, collocationis uniuerſam ſpeciem ſuſtulerit, non ſingulorum operum uenuſtatem: ut in Thucydi-

de orbem modo orationis deſidero, ornamenta comparent. iſti autem cum diſſoluunt orationem, in qua nec res, uer uerbum ullum eſt, niſi abiectum, non clypeum, ſed, ut in prouerbio eſt, (etſi humilius dictũ eſt, tamen ſimile eſt) ſcopas, ut ita dicam, mihi uidentur diſſoluere. atque ut plane genus hoc, quod ego laudo, contempſiſſe uideantur, aut ſcribant aliquid uel Iſocrateo more, uel quo Aeſcines aut Demoſthenes utitur: tũ illos exiſtimabo non deſperatione formidauiſſe genus hoc, ſed iudicio refugiſſe: aut reperiã ipſe, eadem conditione qui uti uelit, ut aut dicat aut ſcribat, utra uoles lingua, eo genere, quo illi uolunt. facilius eſt enim apta diſſoluere, quã diſſipata connectere. Res autem ſe ſic habet: (ut breuiſſime dicam, quod ſentio) compoſite, & apte, ſine ſententijs dicere, inſania eſt: ſententioſe autem, ſine uerborum & ordine, & modo, infantia, ſed eiuſmodi tamen infantia, ut ea qui utantur, non ſtulti homines haberi poſſint, etiam plerũque prudentes: quo qui eſt contentus, utatur. Eloquens uero, qui non approbationes ſolum, ſed admirationes, clamores, plauſus, ſi liceat, mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpe ſit quidquã aut ſpectari, aut audiri libentius. Habes meũ de oratore Brute iudicium: quod aut ſequere, ſi probaueris; aut tuo ſtabis, ſi aliud quoddam eſt tuum. in quo neque pugnabo tecum, neque hoc meum, de quo tantopere hoc libro aſſeueraui, unquam affirmabo eſſe uerius, quàm tuum. poteſt enim non ſolum aliud mihi ac tibi, ſed mihi ipſi aliud aliàs uideri. nec in hac modo re, quæ ad uulgi aſſenſum ſpectat, & ad

aurium uoluptatem, quæ duo ſunt ad iudicandum leuiſſima; ſed ne in maximis quidem rebus quidquam adhuc inueni, firmius quod tenerem, aut quò iudicium meum dirigerem, quàm id, quodcunque mihi quamſimillimum ueri uideretur, cum ipſum illud uerum in occulto lateret. Tu autem uelim, ſi tibi ea, quæ diſputata ſunt, minus probabuntur, ut aut maius opus inſtitutum putes, quàm effici potuerit, aut, dum tibi roganti uoluerim obſequi, uerecundia negandi ſcribendi me impudentiam ſuſcepiſſe.

M. TVLLII CICERONIS DE OPTIMO GENERE ORATORVM.

ORATORVM *genera eſſe dicuntur tanquam poetarum. id ſecus eſt. nam alterum eſt multiplex. poematis enim Tragici, Comici, Epici, Melici etiam ac Dithyrambici, quod magis eſt tractatum à Latinis, ſuum cuiuſque eſt diuerſum à reliquis.* Itaque *& in tragœdia comicum uitioſum eſt, & in comœdia turpe tragicum: & in cæteris ſuus eſt cuiuſque certus ſonus, & quædam intelligentibus nota uox.* Oratorum *autem ſi quis ita numerat plura genera, ut alios grandeis aut graueis aut copioſos, alios tenueis aut ſubtileis aut breueis, alios eis interiectos & tanquam medios putet: de hominibus dicet aliquid, de re parum. in re enim, quod optimum ſit, quæritur: in homine dicitur quod eſt. itaque licet dicere &* Ennium *ſummum* Epicum *poetam, ſi cui ita uidetur, &* Pacuuium *tragicum, &* Cæcilium *fortaſſe comicum.* Oratorem *genere non diuido: perfectum enim quæro.* Vnum *eſt autem genus perfecti: à quo qui abſunt, non genere differunt, ut ab* Accio Terentius, *ſed in eodem non ſunt pares. optimus eſt enim orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet.* Docere *debitum eſt, delectare honorarium, permouere neceſſarium.* Hæc *ut alius melius quàm alius, concedendum eſt: uerum id fit non*

genere, ſed gradu. optimum quidem unum eſt, & proximum quod ei ſimillimum: ex quo perſpicuum eſt, quod optimo diſſimillimum ſit, id eſſe deterrimum. nã quoniam eloquentia conſtat ex uerbis & ſententijs, perficiendum eſt ut pure & emendate loquentes; quod eſt Latine, *uerborum præterea & propriorũ, & translatorum elegantiam perſequamur: in proprijs, ut aptiſſima eligamus: in translatis, ut ſimilitudinem ſecuti uerecunde utamur alienis.* Sententiarum *autem totidem genera ſunt, quot diximus eſſe laudum: ſunt enim docendi, acutæ; delectandi, quaſi argutæ; commouendi, graues.* Sed *& uerborum eſt ſtructura quædam duas res efficiẽs, numerum, & lenitatem: & ſententiæ ſuam compoſitionem habent ad probandam rem accommodatum ordinem: ſed earum omnium rerum, ut ædificiorum, memoria eſt quaſi fundamentum, lumen actio.* Ea *igitur omnia in quo ſumma, erit orator periſſimus; in quo media, mediocris; in quo minima deterrimus. & appellabuntur omnes oratores, ut pictores appellantur etiam mali: nec generibus inter ſeſe, ſed facultatibus different. itaque nemo eſt orator, qui ſe* Demoſthenis *ſimilem eſſe nolit: at* Mænander Homeri *noluit. genus enim erat aliud: id non eſt in oratoribus: aut etiam ſi eſt, ut alius grauitatem ſequens, ſubtilitatem fugiat; contra, alius acutiorem ſe quàm ornatiorem uelit; etiam ſi eſt in genere tolerabili, certe non eſt in optimo: ſi quidem, quod omnes laudes habet, id eſt optimum.* Hæc *dixi breuius equidem, quàm res petebat: ſed ad id, quod agimus, non fuit dicẽdum pluribus.* Vnum *enim cum ſit genus, id quale ſit,*

quærimus. eſt autem tale, quale floruit Athenis, *ex quo* Atticorum *oratorum ipſa uis ignota eſt, nota gloria. nam alterum multi uiderunt, uitioſi nihil apud eos: alterum pauci, laudabilia eſſe multa. Eſt enim uitioſum in ſententia, ſi quid abſurdum, aut alienum, aut non acutum, aut ſubinſulſum eſt.* In *uerbis, ſi inquinatum, ſi abiectum, ſi non aptum, ſi durum, ſi longe petitum. Hæc uitauerunt fere omnes, qui aut* Attici *numerantur, aut dicunt* Attice*: ſed, quatenus uoluerunt, ſani & ſicci duntaxat habeantur, ſed ita, ut palæſtrice ſpatiari in xyſto ut liceat, non ab* Olympijs *coronam petãt.* Qui *cum careant omni uitio, non ſunt contenti quaſi bona ualetudine, ſed uires, lacertos, ſanguinem quærũt, quandam etiam ſuauitatem coloris: eos imitemur, ſi poſſumus: ſin minus, illos potius, qui incorrupta ſanitati ſunt, quod eſt proprium* Atticorum, *quàm eos, quorum uitioſa abundantia eſt, quales* Aſia *multos tulit. quod cum faciemus, (ſi modo id ipſum aſſequemur: eſt enim permagnum) imitemur, ſi poterimus,* Lyſiam, *& eius quidem tenuitatem potiſſimum. eſt enim multis in locis grandior: ſed quia & priuatas ille pleraſque, & eas ipſas alijs, & paruarum rerum cauſulas ſcripſit, uidetur eſſe ieiunior, quoniam ſe ipſe conſulto ad minutarum genera cauſarum limauerat. quod qui ita faciet, ut ſi cupiat uberior eſſe, non poſſit: habeatur ſanè orator, ſed de minoribus. magno autem oratori etiam illo modo ſæpe dicendum eſt in tali genere cauſarum. Ita fit, ut* Demoſthenes *certe poſſit ſummiſſe dicere, elate* Lyſias *fortaſſe non poſſit.* Sed *ſi eodem modo putant, exercitu in foro, & in omnibus templis, quæ cir-*

cum forum ſunt, collocato, dici pro Milone decuiſſe, ut ſi de re priuata ad unum iudicem diceremus, uim eloquentiæ ſua facultate, non rei natura metiuntur. Quare quoniam nonnullorum ſermo iam increbruit, partim ſe ipſos Attice *dicere, partim neminem noſtrum dicere: alteros negligamus. ſatis enim his res ipſa reſpondet, cum aut non adhibeantur ad cauſas, aut adhibiti derideantur: nam ſi arrideantur, eſſet id ipſum* Atticorum. *ſed qui dici à nobis* Attico *more nolunt, ipſi autem ſe non oratores eſſe profitentur: ſi teretes aures habent, intelligensq́; iudicium, tanquam ad picturam probandam adhibentur etiam inſcij faciendi cum aliqua ſolertia iudicandi. ſin autem intelligentiam ponunt in audiendi faſtidio, neque eos quidquam excelſum magnificumq́; delectat: dicant ſe ſubtile quiddam & politum uelle, graue ornatumq́; contemnere: id uero deſinant dicere, qui ſubtiliter dicunt, eos ſolos* Attice *dicere, id eſt quaſi ſicce, & integre. at ample, & ornate, & copioſe, cum eadem integritate;* Atticorum *eſt. quid dubium eſt, utrum orationem noſtram tolerabilem tantum, an etiam admirabilem eſſe cupiamus? non enim iam quærimus quid ſit* Attice, *ſed quid ſit optime dicere. ex quo intelligitur, quoniam* Græcorum *oratorum præſtantiſſimi ſunt ij, qui fuerunt* Athenis, *eorum autem princeps facile* Demoſthenes, *hunc ſi quis imitetur, tum &* Attice *dicturum, & optime: ut, quoniam* Attici *nobis propoſiti ſunt ad imitandum, bene dicere id ſit* Attice *dicere.* Sed *cum in eo magnus error eſſet, quale eſſet id dicendi genus: putaui mihi ſuſcipiendum laborem utilem ſtudioſis;*

mihi quidem ipſi non neceſſarium: conuerti enim ex Atticis duorum eloquentiſſimorum nobiliſſimas orationes inter ſe contrarias, Aeſchynis Demoſthenisq;: nec conuerti ut interpres, ſed ut orator, ſententijs iiſdem, & earum formis tanquam figuris, uerbis ad noſtram conſuetudinem aptis: in quibus non uerbum pro uerbo neceſſe habui reddere, ſed genus omnium uerborum, uimq; ſeruaui: non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, ſed tanquam appendere. hic labor meus hoc aſſequetur, ut noſtri homines, quid ab illis exigant, qui ſe Atticos uolunt, & ad quam eos quaſi formulam dicendi reuocent, intelligant. Sed exoritur Thucydides: eius enim quidam eloquentiam admirantur: id quidem recte, ſed nihil ad eum oratorem quem quærimus. aliud eſt enim explicare res geſtas narrando, aliud argumentando criminari, crimen'ue diſſoluere: aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare. At loquitur pulchre. num melius quàm Plato? neceſſe tamen eſt oratori, quem quærimus, controuerſias explicare forenſes dicendi genere apto ad docendum, ad delectandum, ad permouendum. quare ſi quis erit qui Thucydidio genere cauſas in foro dicturum eſſe profiteatur, is abhorreat etiam à ſuſpicione eius, quæ uerſatur in re ciuili & forenſi: qui Thucydidem laudauit, aſcribat ſuæ noſtram ſententiam. Quin ipſum Iſocratem, quem diuinus auctor Plato ſuum ferè æqualem admirabiliter in Phædro laudari fecit à Socrate; quemq; omnes docti ſummum oratorem eſſe dixerunt, tamen hoc in numero non repono. non enim in acie uerſatur, & ferro, ſed quaſi rudibus eius eludit oratio.

A me autem (ut cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobiliſſimum inducitur. Aeſchines, tanquam Aeſerninus, ut ait Lucilius,

Non ſpurcus homo, ſed doctus, & acer;
Cum Pacidiano hic componitur, optimu' longe
Poſt homines natos.

nihil enim illo oratore arbitror cogitari poſſe diuinius. Huic labori noſtro duo genera reprehenſorum opponuntur: unum hoc: Verum melius Græci. à quo quæratur, ecquid poſſit ipſe melius Latine? alterum, Quid iſtas potius legam, quàm Græcas? Iidem Andriam & Synephæbos, nec minus Terentium & Cæcilium, quàm Mænandrum legunt: nec Andromacham aut Antiopam aut Epigonos Latinos recipiant, ſed tamen Ennium & Pacuuium, & Accium potius, quàm Euripidem & Sophoclem, legunt. Quod igitur eſt eorum in orationibus è Græco conuerſis faſtidium, nullum cum ſit in uerſibus? Sed aggrediamur iam quod ſuſcepimus; ſi prius expoſuerimus, quæ cauſa in iudicium deducta ſit. Cum eſſet lex Athenis, ne quis populi ſcitum faceret, ut quiſquam corona donaretur in magiſtratu prius, quàm rationes retuliſſet; & altera lex, eos, qui à populo donarentur, in concione donari debere; quia in ſenatu Demoſthenes curator muris reficiendis fuit, eosq́; refecit pecunia ſua: de hoc igitur Cteſiphon ſcitum fecit, nullis ab ipſo rationibus relatis, ut corona aurea donaretur, eaq́; donatio fieret in theatro, populo conuocato, qui locus non eſt concionis legitimæ; atque ita prædicaretur, eum donari uirtutis ergò, beneuolentiæq́;, quam erga populum Athenienſem haberet. hunc igitur

Cteſiphontem in iudicium adduxit Aeſchynes, quòd cõtra leges ſcripſiſſet, ut & rationibus non relatis corona donaretur, & ut in theatro, & quòd de uirtute eius, & beneuolentia falſa ſcripſiſſet; quoniam Demoſthenes nec uir bonus eſſet, nec bene meritus de ciuitate. Cauſa ipſa abhorret illa quidem à formula conſuetudinis noſtræ, ſed eſt magna. habet enim & legum interpretationem ſatis acutam in utranque partem, & meritorum in Remp. contentionem ſanè grauem. Itaque cauſa fuit Aeſchyni, quoniam ipſe à Demoſthene eſſet capitis accuſatus, quòd legationem ementitus eſſet, ut ulciſcendi inimici cauſa nomine Cteſiphontis iudicium fieret de factis famaq; Demoſthenis. non enim tam multa dixit de rationibus non relatis, quàm de eo, quòd ciuis improbus ut optimus laudatus eſſet. Hanc multam Aeſchynes à Cteſiphonte petijt quadriennio ante Philippi Macedonis mortem, ſed iudicium factum eſt aliquot annis poſt, Alexandro iam Aſiam tenente, ad quod iudicium concurſus dicitur è tota Græcia factus eſſe. quid enim aut tam uiſendum, aut audiendum fuit, quàm ſummorum oratorum in grauiſſima cauſa accurata, & inimicitijs incenſa contentio? quorum ego orationes ſi, ut ſpero, ita expreſſero, uirtutibus utens illorum omnibus, id eſt ſententijs, & earum figuris, & rerũ ordine, uerba perſequens eatenus, ut ea non abhorreant à more noſtro: (quæ ſi è Græcis omnia conuerſa non erunt, tamẽ, ut generis eiuſdem ſint, elaborauimus) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Attice uolunt dicere. ſed de nobis ſatis. aliquando enim Aeſchynem ipſum Latine dicentem audiamus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
405.043

A B C D E F.
omnes ſunt quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. L.

ALDI FILII

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

[illegible]